PAULINUS NOLENSIS

DE S. FELICE NATALITIUM CARMINA (2513 vers)

CARMEN I

C_1 v.1 Inclite Confessor, meritis et nomine Felix,
2 mens pietate potens, summi mens accola caeli,
3 nec minus in totis experta potentia terris,
4 qui Dominum Christum constanti voce professus,
5 contemnendo truces meruisti evadere poenas,
6 devotamque animam tormenta per omnia Christo,
7 sponte tua jussus laxatis reddere membris,
8 liquisti vacuos rabidis lictoribus artus,
9 vectus in aethereum sine sanguine martyr honorem,
10 o pater, o domine, indignis licet, annue servis,
11 ut tandem, hanc fragili trahimus dum corpore vitam,
12 sedibus optatis, et qua requiescis in aula,
13 hunc liceat celebrare diem, pia reddere coram
14 vota, et gaudentes inter gaudere tumultus.
15 Sit jam, quaeso, satis merita impietate tulisse
16 hanc poenam tot jam quot te sine viximus, annis,
17 sede tua procul, heu ! quamvis non mente remoti.
18 Jam desideriis immenso tempore fessis
19 consule : jam vel sero memor miserere tuorum :
20 perque orbem, magni qui nos procul aequore ponti
21 disparat, obtritis quae nos inimica retardant,
22 pande vias faciles : et, si properantibus ad te
23 invidus hostis obest, objecta repagula pelle
24 fortior adversis, et amicos provehe cursus.
25 Seu placeat telluris iter, comes aggere tuto
26 esto tuis ; seu magna tui fiducia longo
27 suadeat ire mari, da currere mollibus undis,
28 et famulis famulos a puppi suggere ventos,
29 ut Campana simul Christo duce littora vecti,
30 ad tua mox alacri rapiamur culmina cursu,
31 inque tuo placidus nobis sit limine portus.
32 Illic dulce jugum, leve onus, blandumque feremus
33 servitium sub te domino ; etsi justus iniquis
34 non egeas servis, tamen et patiere, et amabis
35 qualescumque tibi Christo donante dicatos,
36 et foribus servire tuis, tua limina mane
37 munditie curare sines ; et nocte vicissim
38 excubiis servare piis ; et munere in isto
39 claudere promeritam defesso corpore vitam.

CARMEN II

C_2 v.1 Felix, hoc merito, quod nomine ; nomine et idem,
2 qui merito ; redit alma dies qua te sibi summus
3 adscivit patriam confessum Christus in aulam,
4 tempus adest plenis grates tibi fundere votis.
5 O pater, o domine, indignis licet optime servis,
6 tandem exoratum est, inter tua limina nobis
7 natalem celebrare tuum. Tria tempore longo
8 lustra cucurrerunt ex quo sollemnibus istis
9 coram vota tibi coram mea corda dicavi,
10 ex illo qui me terraque marique labores
11 distulerint a sede tua procul orbe remoto,
12 novisti ; nam te mihi semper ubique propinquum,
13 inter dura viae, vitaeque incerta, vocavi.
14 Et maria intravi duce te, quia cura pericli
15 cessit amore tui, nec te sine : nam tua sensi
16 praesidia, in Domino superans maris aspera Christo :
17 semper eo et terris te propter tutus et undis.
18 (Hunc, precor, aeterna pietate et pace serenum
19 posce tuis, cujus magno stas nomine Felix.
20 Nunc juvat effusas in gaudia solvere mentes :
21 cara dies tandem quoniam hic praesentibus orta est,
22 semper et aeternum nobis celebrata per orbem,
23 quae te sacravit terris et contulit astris.)
24 Ecce vias vario plebs discolor agmine pingit :
25 urbes innumeras una miramur in urbe.
26 O felix Felice tuo tibi praesule Nola,
27 inclita cive sacro, caelesti firma patrono,
28 postque ipsam titulos Romam sortita secundos.
29 Quae prius imperio tantum, et victricibus armis,
30 nunc et apostolicis terrarum est prima sepulcris.
31 Sis bonus o felixque tuis, Dominumque potentem
32 exores, liceat placati munere Christi,
33 post pelagi fluctus, mundi quoque fluctibus actis,
34 in statione tua placido consistere portu.
35 Hoc bene subductam religavi litore classem ;
36 in te compositae mihi fixa sit anchora vitae.

CARMEN III

C_3 v.1 Venit festa dies caelo, celeberrima terris,
2 natalem Felicis agens, qua corpore terris
3 occidit, et Christo superis est natus in astris,
4 caelestem nanctus sine sanguine martyr honorem.
5 Nam Confessor obit, poenas non sponte lucratus,
6 acceptante Deo fidam pro sanguine mentem ;
7 qui cordis taciti scrutator, ferre paratos
8 aequiparat passis, sat habens interna probasse,
9 supplicium carnis justa pietate remittit,
10 martyrium sine caede placet, si promta ferendi
11 mensque fidesque Deo caleat, passura voluntas

sufficit, et summa est meriti, testatio voti.
Ergo dies, tanto quae munere rettulit alto
felicem caelo, sacris sollemnibus ista est :
nam post solstitium, quo Christus corpore natus
sole novo gelidae mutavit tempora brumae,
atque salutiferum praestans mortalibus ortum.
Procedente die secum decrescere noctes
jussit, ab hoc quae lux oritur vicesima nobis
sidereum meriti signat Felicis honorem.
Denique nil impar his, qui fudere cruorem,
testibus, et titulo simul et virtute recepta,
martyris ostendit meritum, cum jure potenti
daemonas exercet, devinctaque corpora solvit.
Nam sibi Felicem caecis incumbere poenis,
pestiferi proceres tristi clamore fatentur,
occultasque cruces gemitu testantur aperto,
velatumque oculis mortalibus, at manifestum
auribus et multo praesentem numine produnt,
cum captiva intra deprensi corpora, Christum
in sancto fulgere suo clamantque probantque,
membrorum incussu tremuli, capitumque rotatu,
tormentisque suis, sed non sua corpora torquent,
clamantes proprios aliena per ora dolores
orantum veniam : latet ultor, poena videtur.
Tum si quos graviore malo violentior hostis
vinxerit, ista dies divino munere solvit.
Cernere tunc passim est sacra purgata medela
pectora liminibus sterni, jam mente refectos,
gratantes jam voce sua : concurrit hiantum
turba tremens hominum ; mixtae inter gaudia cunctis
prosiliunt lacrymae : praesens Deus omnibus illic
creditur : immensi Felix est gloria Christi.
Alma dies magnis celebratur coetibus, omnes
vota dicant sacris rata postibus ; omnia gaudent
terrarum et caeli, ridere videtur apertis
aethra polis : vernum spirare silentibus aurae
flatibus, et laetum plaga cingere lactea caelum.
Nec modus est populis coeuntibus agmine denso,
nec requies, properant in lucem a nocte, diemque
exspectare piget, votis avidis mora noctis
rumpitur, et noctem flammis funalia vincunt,
stipatam multis unam juvat urbibus urbem
cernere, totque uno compulsa examina voto.
Lucani coeunt populi, coit Apula pubes,
et Calabri, et cuncti quos adluit aestus uterque,
qui laeva et dextra Latium circumsonat unda :
et qua bis ternas Campania laeta per urbes
ceu propriis gaudet festis, quos moenibus amplis
dives habet Capua, et quos pulcra Neapolis, aut quos
Gaurus alit, laeta exercent qui Massica, quique
Ufentem Sarnumque bibunt, qui sicca Tanagri,
quique colunt rigui felicia culta Galesi,
quos Atina potens, quos mater Aricia mittit.
Ipsaque caelestum sacris procerum monimentis
Roma Petro Pauloque potens, rarescere gaudet
hujus honore diei, portaeque ex ore Capenae

millia profundens ad amicae moenia Nolae,
dimittit duodena decem per millia denso
agmine : confertis longe latet Appia turbis.
Nec minus, ex alia populis regione profectis,
aspera montosae carpuntur strata Latinae,
quos Praeneste altum, quos fertile pascit Aquinum :
quosque suburbanis vetus Ardea mittit ab oris,
quique urbem liquere Cales, geminumque Teanum,
quam gravis Auruncus, vel quam colit Appulus asper :
huc et olivifero concurrit turba Venafro,
oppida Samnites duri montana relinquunt.
Vicit iter durum pietas, amor omnia Christi
vincit, et alma fides : animisque locisque rigentes
suadet acerba pati, simul aspera ponera corda.
Una dies cunctos vocat, una et Nola receptat,
totaque plena suis, spatiosaque limina cunctis ;
credas innumeris ut moenia dilatari.
Hospitibus, sic Nola assurgit imagine Romae.
Tu quoque post Urbem titulos sortita secundos ?
Nam prius imperio tantum et victricibus armis,
nunc et apostolicis terrarum est prima sepulcris.
Tu quoque perpetuas duplici sub honore coronas,
ante sacerdotis, post martyris, omne per aevum
Felicis complexa tui, gemino bene caelum
contingis merito divini mater amici.
Te prius alma pio celebrans altaria cultu
presbyter instituit, placido et moderamine rexit.
Hinc quoque perpetuo decorat te nomine Felix.
Namque tuo meritum in gremio sacratus honorem,
ducit odorifero pia conditus ossa sepulcro.
Aurea nunc niveis ornantur limina velis,
clara coronantur densis altaria lychnis.
Lumina ceratis adolentur odora papyris,
nocte dieque micant, sic nox splendore diei
fulget : et ipsa dies caelesti illustris honore,
plus micat innumeris lucem geminata lucernis.
Nos quoque felices, quibus istum cernere coram
et celebrare diem datur, et spectare patroni
praemia, praestantique suis tam grandia Christo
gratari, et laetos inter gaudere tumultus.
Ferte Deo, pueri, laudem, pia solvite vota,
et pariter castis date carmina festa choreis,
spargite flore solum, praetexite limina sertis :
purpureum ver spiret hiems, sit floreus annus
ante diem, sancto cedat natura diei.
Martyris ad tumulum debes et terra coronas.
Ast illum superi sacra gloria luminis ambit,
florentem gemina belli pacisque corona.
Hunc, precor, aeterna nobiscum pace serenum
posce diem, hoc iterum liceat gaudere reverso,
annuaque hic et vota tuis et carmina festis
reddere placati tranquillo numine Christi.
Hic amor, hic labor est nobis ; haec vota tuorum
suscipe, commendaque Deo, ut cum sedula cura
servitium nostrum longo tibi penderit aevo,
tunc demum placidos pietate laboris alumnos

124 absolvas mittente manu ; positasque tuorum
125 ante tuos vultus animas vectare paterno
126 ne renuas gremio Domini fulgentis ad ora :
127 quem bonitate pium, sed majestate tremendum,
128 exora, ut precibus plenis meritisque redonet
129 debita nostra tuis, cum tu quoque magna piorum
130 portio, regnantem Felix comitaberis Agnum :
131 posce ovium grege nos statui, ut sententia summi
132 judicis hoc quoque nos iterum tibi munere donet,
133 ne male gratatis laevos adjudicet haedis,
134 sed potius dextra positos in parte, salutis
135 munifico pecori, laudatisque adgreget agnis.

CARMEN IV

C_4 v.1 Annua vota mihi remeant, simul annua linguae
2 debita, natalis tuus, o clarissime Christo
3 Felix, natali proprio mihi carior ; in quo
4 quamlibet innumeris sint gaudia publica turbis.
5 Est aliquid speciale tuis, quod nos tibi Christus
6 esse dedit, viles caro largitus amico.
7 Non quia tu dignus famulis tam vilibus esses,
8 aeternis dignate Deo comes ire triumphis ;
9 sed quia nos inopes justi indignosque salutis
10 sic voluit ditare Pater bonus, ut male dites
11 criminibus versa in melius vice divitiarum,
12 pro cunctis opibus cunctisque affectibus, et pro
13 nobilibus titulis et honoribus omnia vanis,
14 felicem caperemus opes, patriamque, domumque.
15 Tu pater, et patria, et domus, et substantia nobis,
16 in gremium translata tuum cunabula nostra,
17 et tuus est nobis nido sinus, hoc bene foti
18 crescimus, inque aliam mutantes corpora formam,
19 terrena exuimur stirpe, et subeuntibus alis
20 vertimur in volucres divini semine verbi.
21 Te relevante jugum Christi leve noscimus, in te
22 blandus et indignis, et dulcis Christus amaris.
23 Ista dies ergo et nobis sollemnis habenda,
24 quae tibi natalis : quia te mala nostra abolente
25 occidimus mundo, nascamur ut in bona Christo.
26 Surge igitur cithara, et totis intendere fibris,
27 excita vis animae tacito mea viscera cantu,
28 non tacita cordis testudine, dentibus ictis,
29 pulset amor linguae, plectro lyra personet oris.
30 Non ego Castalidas vatum phantasmata Musas,
31 nec surdum Aonia Phoebum de rupe ciebo,
32 carminis incentor Christus mihi : munere Christi
33 audeo peccator sanctum et caelestia fari.
34 Nec tibi difficile, Omnipotens, mea solvere doctis
35 ora modis, qui muta loqui, fluere arida, solvi
36 dura jubes. Tu namque asinam reboare loquendo,
37 perfectamque tibi lactentes condere laudem
38 fecisti, et solidam solvisti in flumina rupem,
39 et terram sine aqua subitis manere fluentis

jussisti, deserta rigans in spem populorum,
in quorum arentes animas pia gratia fluxit,
quos Christus vivo manans petra fonte refecit.
Unde ego pars hominum minima, isto munere fretus,
roris, Christe, tui vivos precor aridus haustus.
De verbum de fonte tuo ; tua non queo fari
te sine ; namque tui laus martyris, et tua laus est,
qui facis Omnipotens homines divina valere,
fortiaque infirmis superans, de carne triumphas,
aerios proceres vincens in corpore nostro.
Quare ades, ut duce te repetens ab origine pergam
Felicem narrare tuum, cui nobile ductum
ex Oriente genus : nec enim magis altera tellus
Felicis patriam decuit, quam quae patriarchas,
quaeque pios tulerat, Christi sacra vasa, prophetas.
Unde et apostolicis fundens sua flumina linguis,
totum Evangelii sonus emanavit in orbem.
Debitus inde Deo Felix, genitore profecto
Italiam necdum genitus, tamen in patre venit :
Civis ut affectu nostris oriretur in oris ;
nec cuiquam natum nisi nobis se meminisset.
Sic pater Abraham Domini praecepta secutus,
mutavit patrias externo cespite terras,
deposuitque sacrum Chananaeis semen in arvis ;
unde peregrinas subeunte propagine terras,
mystica Felicem nobis transmisit origo,
quem perfecta fides illa radice profectum
prodidit, ut nobis esset pia vena fidei.
Felix nunc etiam posita cum carne quiescit,
spiritus in Christo vivens, operantibus altae
virtutis meritis Abrahae semine mutat
duritiam lapidum, quos suscitat in bona vitae.
Hac igitur genitore Syro generatus in urbe,
dilectam coluit patriae sub imagine Nolam,
sede beans placita : multoque relictus in auro,
dives opum viguit, quamvis non unicus heres.
Hermia cum fratre sui cognomine patris
terrenas divisit opes ; caelestia solus
obtinuit Felix ; geminos sententia discors
divisit fratres : Hermiam mundus abegit,
Felicem Christus sibi sustulit : ille caduca
maluit, hic solida : praesentibus ille cohaesit,
iste solum caelo vertit, patrimonia regnis :
ille heres tantum proprii patris, iste coheres
Christi. Sed quis tam variam miretur ab uno
sanguine progeniem, veterum inter sancta parentum
pignora qui relegat populorum stirpe duorum
fecundam pugnas uteri doluisse Rebeccam
conquestamque Deo gravidi luctamina ventris ?
Cum jam tunc fremeret sanctae intra viscera matris,
quae nunc intra uterum mundi discordia saevit.
Hispida Judaeis hirti sectantibus Esau
perfidia, addictis populo servire minori.
At nobis laevem per lenia pacis Jacob,
qua via lucis agit, meliore sequentibus ortu.
Ergo pari dispar fratrum de sanguine sanguis :

Hermias, velut asper Edom terrena secutus,
squaluit in vacua captivus imagine mundi,
duraque Idumaei praelegit rura parentis,
in gladio vivens proprio, vanaeque laborem
militiae sterilem tolerans, qui Caesaris armis
succubuit, privatus agens ad munia Christi.
At meus aeterni satus arma capessere Regis,
in patris Israel migravit nomina Felix :
seseque a puero pia mens caelestibus edens,
instituit servire Deo ; nec gratia pauper
adfuit, et quantum sitiebat corde capaci
lucis hians animus, tam largiter influa traxit
dona Dei. Primis lector servivit in annis.
Inde gradum cepit, cui munus voce fideli
adjurare malos, et sacris pellere verbis.
Quod quia perspicua meriti virtute gerebat,
jure sacerdotis veneranda insignia nanctus ;
mente loco digna meritum decoravit honorem.
Sed ne sola sacrum caput infula comeret illi,
exstitit et potior geminandae causa coronae.
Dira profanorum rabies exorta furorum ;
cum pia sacrilego quateretur Eclesia bello,
praecipueque illos populo deposceret omni
impietas, quorum pietas insignior esset :
tunc senior sanctis Nolanam legibus urbem
Maximus e placido formabat episcopus ore,
presbytero Felice potens ; quem mente paterna
complexus veluti natum, sedisque fovebat
heredem ; subita sed tempestate fugatus,
non cedente fide, petiit deserta locorum.
Tunc magis atque magis, quaesito antistite, felix
claruit oppositus gladiis, solusque fidei
invidia affectus : nec spectabatur honore ;
Major honore fides tantum quia causa fidei.
Tunc petitur, sua cum draco lividus excitat arma,
proruere id cupiens, quo surgimus, et cadit ipse.
Ergo truces poenas, fugiente antistite, solus,
vel primus de plebe, quasi de corpore vertex,
competitur Felix. Hunc omnes vincere certant ;
et quasi praecelsam obsessis in moenibus arcem
facta mole petunt ; cujus munimine victo
cetera jam facili cadat urbs prostrata ruina.
O digna infidis dementia ! Creditur uno
exstinguenda fides, totus quam credidit orbis.
Heu misera impietas ! Infernis caeca tenebris,
quo ruis ? In quem tela moves ? An credis in uno
mortali constare Deum ? Et, si corpora solvas,
vim simul et mentem divinam posse aboleri ?
Quae mundi per membra meat, qua nasceris ipse,
indignusque aleris, cujus de numine pendet
vincere vel vinci ; cujus virtute vel unus
fortior innumeris : pietate armatus inermi,
armatos ferro, sed inermes pectora Christo,
prosternit superante fide, quae conscia veri
caelestis, vitam praesenti monte futuram
comparat, et victo victricem corpore mentem

laeta Deo referens gaudentibus invehit astris.
Quid juvat ergo pium tanta quod mole furoris
Felicem vesane petis ? Manet intus operto
mens invicta Deo ; nec jam tibi sola resistit
terreni natura hominis ; Deus ipse repugnat
quem petis, atque tuis serpens antique venenis
ipse offert se per famulorum corpora Christus,
teque tuis nectens laqueis, in caede suorum
sternit, per mortis speciem de morte triumphans.
Sed fera corda suus stimulis furialibus error
sanguinea flagrare siti, sanctumque cruorem
urgebat, veluti sceleris deposcere palmam.
Ergo ubi sacrilegos excepit Nola furores,
intentosque piis expavit civibus enses,
quaeritur excussa Felix venerandus in urbe.
Nec refugit, celso jam spirans sidera flatu,
et tacitis acuens stimulis in proelia mentem,
impavidus trepidum servabat pastor ovile,
exemplo Domini, promptus dare pro grege vitam.
Ergo alacer saevos perstat quasi murus in hostes ;
et canis, florente fide, revirescit in annis,
totus in astra animo, Christi memor, immemor aevi,
corde Deum gestans, et plenus pectora Christo.
Nec jam se capit ipse ; sacer majorque videri,
sidereumque oculis et honorem fulgere vultu.
Illicet arripitur gaudens ; saevisque furentum
protrahitur manibus, sed (qui mos hostis iniqui,
cui potior labor est animas quam corpora nostra
perdere), dilatum gladio terroribus ante
tentat, et in mortem surgit gradibus poenarum.
Primus supplicii de carcere texitur ordo.
Ferrea junguntur tenebrosis vincula claustris ;
stat manibus colloque chalybs, nervoque rigescunt
diducente pedes : sternuntur fragmina testae,
arceat ut somnum poenalis acumine lectus.
Nec requie tamen est vacuus, nec luminis expers
confessor, cui jam sociatus in omnia Christus
compatitur, virides gravior cui poena coronas
multiplicat ; spatiante polum qui mente peragrat.
Seque ipsum, vincto quamvis in corpore, liber
spiritus antevolat summi in penetralia Christi,
praemeditante anima certis sua praemia votis.
Ergo beata sacris Felicem passio poenis
urgebat gravibus vinclis et carcere caeco :
quantasque ex homine induerat caro subdita poenas,
tantas a Christo recipit patientia palmas.
Maximus interea solis in montibus aeger,
contentus fugisse manus feraliaque ora
carnificum, diversa, at non leviore, ferebat
martyrium cruce, quam si ferro colla dedisset,
membraque tormentis, aut ignibus : acrior illum
cura sui gregis urit et afficit ; uritur igne
frigoris, et gelido caeli de rore rigescit,
panis inops tectique simul, noctemque diemque
pervigil intenta jungit prece tempus utrumque.
Dumosa dum stratus humo compungitur artus

sentibus, et mentem curis, intusque forisque
dimicat, et ruris spinas in corpore perfert,
tristitiae patitur spinas in pectore maesto.
Duris dura tegens, cruciatu mentis acerbo
membrorum tormenta levat, sensumque doloris
corporei excludit cordis dolor. Attamen aegra
materies terrae (licet inconcussa maneret
vis animae, spernente fide labentia carnis),
Victa hieme atque fame, duroque attrita cubili,
deficiente suam linquebat corpore mentem,
altius e vacuis fessi senis hausta medullis
frigora pellebant glaciato sanguine vitam.
Mota Patris summi pietas antistite tanto,
non tulit obscuro consumi funere corpus.
Quanquam et ut Eliam, sic istum pascere posset,
esciferas volucres jejuna per avia mittens ;
posset et ut Mosen secreto operire sepulcro.
Sed soli hoc dederat Deus uni munus amico,
arcana tellure tegit, quia jure decebat.
Tantus honos illud corpus, quod comminus ore
fulserat, et sermone Dei ut mortalia functus
jura, Deo tantum frueretur teste sepulcri.
Ergo sacerdotem confessoremque sereno
lumine respiciens, tacitis tabescere silvis
non tulit ulterius mitis Pater ; et quia digno
condignum comitem meritis sociare parabat,
Felicem numero de carceris eligit omni,
cujus id apponat meritis opus, ut senis almi
membra levet, revocetque animam, revehatque refotum,
attonitisque ovibus cari solatia reddat
pastoris. Venit ergo micans jam nocte silenti
Angelus, et tota vinctorum in plebe reorum
Felicem solum, pietas cui sancta reatum
fecerat, alloquitur : fugit atri carceris horror.
Voce simul sacri Felix et luce ministri
excussus tremit, et verbum trahit aure fideli.
Ac primum, velut eludentis imagine somni
accipiat mandata Dei, stupet anxius : et se
causatur non posse sequi prohibente catena,
insuper et claustro simul et custode teneri
carceris obsessi. Sed vox divina morantem
increpitans, jubet excussis assurgere vinclis.
Et subito, ut molles manibus fluxere catenae,
sponte jugo cervix ferrato exuta levatur,
prosiliuntque pedes laxato caudice nervi.
Mira fides ! Salvis reserato carcere claustris,
sopito custode, fores interritus exit,
perque ipsos via fit, per quos via clauditur ; ibat
Angelus, et tacitae per amica silentia noctis
lux et iter Felicis erat. Nonne unus in omni
Christus adest sancto ? Sicut viget omnibus idem
spiritus in Christo genitis, sic ipsa piorum
Gratia concordat. Veterem remeare recenti
historia video speciem, qua jussus abire
bisseno sublimis in agmine discipulorum
Petrus, sponte sua vinclis labentibus, eque

carcere processit clauso, qua praevius illum
Angelus, Herodi praedam furatus, agebat.
Sic meus, educente Deo, geminata per atra
carceris et noctis, reliquis obscura, sed uni
illustrata sibi, Felix impune per ipsos
custodes, constante premens vestigia passu,
callibus ignotis directus, jussa petebat.
Et postquam emensus secretos avia saltus
rura, locum fessi senis invenit ; aegra trahentem
jam tenui cernit maestus suspiria flatu.
Et primo ut cari cognovit membra parentis,
fusus in amplexum, dat vultibus oscula notis,
et tentat gelidis revocare fovendo calorem
artubus, et crebris adflatibus oris anheli
reddere viventes tepefacto corpore sensus.
Sed neque clamatu est neque pulsu mobile corpus.
Jam simile exanimo : modicus tamen ultima vitae
flatus, et internae prodit trepidatio fibrae.
Anxius intuitu tali pia pectora Felix,
distrahit exsangues artus, et lurida cernens
ora fame, nec habens quidquam quo rebus egenis
ferret opem, non igne procul, neque comminus esca.
Ut dape tabentem recrearet et igne rigentem.
Quaerenti, et multa Christum prece convenienti,
quanam ope, quave via jussum complere valeret
servitium, subitam omnipotens de sentibus uvam
edidit, et capiti jussit pendere propinquam,
ut facile attiguo posset decerpere ramo
natum sponte cibum. Divinitus ergo refectus,
mente pia oblato laetatur munere Felix ;
decerptumque manu morientis ad ora racemum
admovet : et quoniam strictis jam dentibus ille
et sentire negat dulces et sumere victus,
exprimit humentes acinos, succumque liquentem
instillat, digito diducens arida labra ;
donec et adspirante Deo conatibus aegris,
et luctante manu, rigidos paulisper hiatus
laxavit, tenuemque aditum dedit oris aperti,
quo rorem exiguum resoluta infunderet uva.
Hinc animae sensus, calor ossibus, atque oculis lux,
vitaque tota redit : quaeque haeserat obsita siccis
faucibus, exercet solitas jam lingua loquelas,
postquam vocis iter patefecit lubricus humor.
Ergo revivescens, notissima comminus ora,
Felicis videt ora sui, amplexusque vicissim,
conqueritur tardum : "Nam te promiserat, inquit,
adfore jamdudum Dominus mihi, pars mea Felix ;
praecipuum, Felix, pignus mihi, quae rogo tantae
aut ubi te tenuere morae ? Si corpore cessi
ad tempus fragili, solido tamen esse fidelis
pectore duravi. Docet et locus et status ipse,
in quo me cernis vitae istius ima trahentem,
non mortis fugisse metu, Christoque meam me
praeposuisse animam : fugi, non lucis amore,
sed fragile hoc metuens infirmi corporis ; atqui
tecta petens, alia vixissem tutus in urbe,

si mihi vile fides, et cara haec vita fuisset.
Ignotos montes, desertaque nuda petivi,
in gremio Domini dulcis mea colla reponens,
ipso ut deficerem teste, aut ut pascerer ipso.
Nec frustra, ecce vides, fuit haec fiducia nobis :
adfuit Omnipotens, et te mihi mittere legit,
per quem dona mihi sua redderet : utere, fili,
praeceptis pietatis opus mandantibus, et me
suscipiens humeris, commune ad ovile reporta."
Impiger optato gavisus munere Felix,
carum onus, ut Christi pondus leve, sumit, et adfert
tam volucri cursu, tamquam magis ipse feratur,
nec ferat ; et vere Christus fert ipse ferentem,
et pedibus pietate citis Deus addidit alas.
Nocte eadem pariter tot munera percipit unus,
et simul exsequitur Felix ; sua rumpere jussus
vincla, sacerdotem reficit, revehitque refectum,
deponitque sui tutum sub culmine tecti,
unica quod servabat anus ; tam celsus et isto
maximus exstabat merito Confessor, ut illi
turba domus, summa et census, anus una maneret.
Pulsatis foribus Felix hanc excitat ; illa
ad primos pavefacta sonos, vix nota renoscit
alloquia, et dominum tectis assumit apertis,
voce graduque tremens, quatiente timore senectam.
Cui Felix : "Cape depositum hoc, quod conscia mecum
sidera noctis, et angelicae sub principe Christo,
me tradente, manus tradunt tibi ; sume fideli
hanc Domini gemmam gremio, quam tempore summo
incolumem nobis Domino sub judice reddas,
quo nunc teste capis". Subit istis Maximus orsis,
Felicemque suum revocans : "Cape tu quoque", dixit,
"muneris, o mi nate, vicem, quam me tibi jussit
reddere compositum, qui te mihi jussit adesse
deposito". Tum deinde sacram Felicis amati
imponit capiti dextram, simul omnia Christi
dona petens : velut ille patrum venerabilis Isac
rore poli natum, et terrae benedixit opimo ;
Felicem Christo sic Maximus ore paterno
ore et apostolico benedicens et locupletans,
immarcescibilis redimivit honore coronae
perpetuisque opibus, quas et modo cernimus, auxit.

CARMEN V

C_5
Tempora temporibus subeunt ; abit, et venit aestas ;
cuncta dies trudendo diem fugit, et rotat orbem :
omnia praetereunt, sanctorum gloria durat
in Christo, qui cuncta novat, dum permanet in se.
Tandem igitur revoluta dies mihi nascere, toto
exoptata dies anno, quae dulcia festa,
et mea vota novas ; quae me sollemnia poscis
munera, natalem referens, quo millia gaudent
innumeri populi ; quo me specialia tangunt

gaudia, quo famulae rata debeo munera linguae
Felici libare meo, cui mente dicata
in Domino Christo sum deditus : hunc et amoris
obsequio celebrare per annua carmina sanctum
fas mihi. Dicam igitur merita, et causas meritorum,
e quibus obtinuit caelestum praemia laudum,
aeternosque dies, et magni nomen honoris.
Jam prior hoc primos vobis liber edidit actus
martyris, unde domo, vel qui genus, et quibus altus
in studiis, quo deinde gradu per sancta vocatus
munia maluerit Christo servire perenni,
quam patrias errare vias per devia mundi :
nam pater emeritis sub Caesare vixerat armis,
diximus et tetro toleratas carcere poenas,
quas confessor obit, mortem quoque ferre paratus,
ni Deus anticipans gladios, solvisset iniquis
emissum vinclis, aliosque vocasset ad actus ;
ut prius ad sacram remearet episcopus aulam
Maximus, in solis qui saltibus ultima vitae
aeger anhelabat, grassante fugatus ab hoste :
quem jussus proprio subvexit corpore Felix,
pauperis et tecti delatum in sede locavit ;
pensatisque sibi, sancto senis ore beati,
officiis benedictus abit ; paucisque diebus
delituit proprii tacitus sub culmine tecti,
non tacita Dominum caelestem mente fatigans,
quem prece directa, penetrans super astra, propinquo
pulsabat merito, pacem procedere poscens.
Interea fluxere dies, pax visa reverti.
Deseruit latebram Felix, tandemque sereno
confisus caelo, laetis se reddere laetum
fratribus, et placidae committere coeperat urbi.
Gratabantur oves Christi, pastore recepto.
Ille gregem pavidum de tempestate recenti
mulcebat monitis caelestibus, et duce verbo
anxia corda regens, firmabat amore fidei ;
contemnenda docens et amara et dulcia mundi ;
nec concedendum terroribus ; obviaque ipsis
ignibus aut gladiis promptos inferre monebat
pectora ; et ipse suis addebat pondera verbis,
confessor passus, quae perpetienda docebat ;
omnibus eloquio simul exemploque magister.
Non tulit haec Malus ille diu : sed inhorruit atris
crinibus, et rabidis inflavit colla venenis ;
immisitque suum scelerata in pectora virus,
ureret ut nigras Felicis gratia mentes.
Inseruit stimulos, et mentibus arsit iniquis
vipereae furor invidiae ; petit improba primam
ira domum ; cunctis amor impius in scelus ardet.
Felicem sitit impietas : sed ab aedibus absens
forte suis media steterat securus in urbe,
fraternis de more suo vallatus amicis,
et pia verba serens populi credentis in aures.
Ecce ad eum, strictis quaerentes ensibus, adsunt.
Cum subito, aut illis corda hostibus, aut huic ora
vertuntur, notum non agnovere furentes,

Felicemque rogant, Felix ubi cernitur, et non
cernitur ; ipse, nec ipse vir est ; cum sit prope, longe est.
Ignotus notusque suis fit civibus idem,
discernente fide vultum credentibus, ipse
hostibus alter erat : persensit et ipse faventis
consilium Christi ; ridensque rogantibus infit :
"Nescio Felicem quem quaeritis". Illicet illi
praetereunt ipsum ; discedit at ille platea,
illudente canes Domino frustratus hiantes.
Nec longum emensis spatium, et scitantibus illis,
qua Felix regione foret, quidam increpat, et dat
indicium, ignarus causae, credensque furore
dementes, qui non vidissent comminus ipsum,
ad quem contiguis fecissent verba loquelis.
Perculsi novitate doli, graviusque furentes
mox redeunt, perque ipsa viri vestigia currunt.
Jamque propinquabant, sed praecurrente tumultu
urbis, et attoniti clamoribus undique vulgi
admonitus Felix, instantia vulnera flexu
declinat, medioque procul se devius aufert.
Namque locum nanctus, spatio qui forte patenti
panditur effugium, celebri seductus ab urbe,
sic quoque non longinquus erat sectoribus atris,
qui prope conspicuo subductus ab ore sequentum,
infestos utcumque timens vitaverat enses ;
et capiendus erat, quia nullius obice claustri,
ille repellendis locus obsistebat iniquis.
Nam foribus nullis, in publica rostra patebat
semiruti paries malefidus fragmine muri.
Sed divina manus sese sanctum inter et hostes
opposuit, miroque locum munimine sepsit.
Non strue saxorum, neque ferratis data valvis
claustra, per humanas quibus atria claudimus artes :
rudere sed subito concrevit sordidus agger,
jussaque nutantes intendit aranea telas,
et sinibus tremulis in totum struxit apertum,
desertaeque dedit faciem sordere ruinae.
Quae simul occurrit minitantibus, obstupuerunt,
defixoque gradu, sibimet dixere vicissim :
"Nonne furor tentare aditus, aut credere quemquam
hac intrasse hominem, minimi qua signa dedissent
vermiculi ? Modicae rumpunt haec retia muscae,
nos penetrasse virum per clausa putamus inepti,
et tenerum tanto non ruptum corpore textum ?
Ille magis nostris manibus modo debitus index,
qui nos in deserta doloso callidus astu
induxit, versumque alio, mentitus in isto
Felicem latitare situ, quo nostra maligno
verteret arma dolo, capiti fugientis amicus.
Ergo recedamus : nam stare diutius istic,
risus erit vulgi, demensque notabitur error,
scrutatum hac hominis latebras contendere gressum,
qua vel mole putri, vel araneolis obductis,
monstrat inaccessos humus incalcata recessus."
Nec mora, discedunt propere in diversa frementes :
sed Deus, ut Scriptura canit, vesana minantes

irridebat eos caelesti Christus ab arce ;
Felicemque suum sacris velaverat alis.
Qui Domini tutus gremio candentia tela
discutiebat ovans galea, scutoque fidei,
et gladium verbi confessor in ore gerebat.
Armatus pietate manus, et pectora plenus
casta Deo, insignis meriti thorace tegebat.
O multis divina modis Sapientia dives,
semper ab infirmis confundens fortia mundi !
Vix populos altis defendunt moenia muris,
et fretos valido munimine saepius hostis
opprimit, adversisque expugnat montibus urbes.
Nunc et ab armatis protexit aranea sanctum
defensante Deo ; teneris stetit hostis abactus
cassibus ; aerio cessit vis ferrea filo.
Vana salus hominum, virtus mea non mihi virtus,
si caream virtute Dei. Quo vasta gigantum
robora ? Quo Pharii reges ? Ubi magna Hiericus ?
Omnibus exitio sua gloria, qua tumuerunt,
cassa fuit. Neque vero suis virtutibus ista,
sed magis infirmis divina potentia fregit.
Ille gigas pueri funda pastoris obivit,
ut canis ; illam urbem sonitus solvere tubarum ;
littorea jacuit rex ille superbus arena,
divitias regni pendens in funere nudo.
Sic ubi Christus adest nobis, et aranea muro est :
at cui Christus abest, et murus aranea fiet.
Digressis igitur cum facta silentia turbis,
secretoque fugae fidas nox alta tenebras
praebuit, egreditur Felix, mutatque latebram :
illa canens Domino : "Media si mortis in umbra
ingrediar, mala non metuam, quoniam tua mecum
dextra, per infernum non expers luminis ibo."
Ergo Dei ductu capit in regione remota
compluvium, angusto brevia inter tecta cubili,
quo vetus arebat tecto cisterna profundo.
Propter in attiguis habitabat femina tignis
sancta Deo mulier, quae confessoris operti
nescia, Felicem Christo quasi conscia pavit.
Mira canam, ingenium Domini pascentis alumnum,
ignara pascente suum. Nunc sedula panes,
nunc alias de more, sibi quas coxerat escas,
mentis in excessu divino facta paratu
importabat eo, Felix ubi teste latebat
velatus Domino ; sed nec cum tenderet illo
noverat ingressum ; nec cum discederet inde,
introitus erat illa sui memor : utque paratos
intulerat victus, propriis licet illa cibando
serviret manibus sancto, tamen inscia tanti
muneris, hoc de corde suo novisse nequibat,
quod non mente sua, sed Christi numine agebat,
proque loco latebrae, et strictae super ora lacunae,
appositos ingressa cibos linquebat, eosque
se posuisse domi credens, ita semper abibat,
ponendae memor, et positae mox immemor escae.
O mulier benedicta Deo, velut una volucrum,

quae quondam mundo abductum pavere prophetam.
Tu quoque secreto pavisti martyra tecto,
sicut avis Domino parens, et nescia sancti,
conscia servitii : quid gesseris, et cui tandem
servieris, gaudens illo sub tempore nosces,
cum Deus ipse suo pro confessore coronam
justitiae Christus reddet tibi, tunc tua Felix
ipse tibi referet sub judice prandia Christo,
quae Deus ad dulces sacrati martyris usus
transtulit, ut quondam coctas messoribus escas,
angelica per inane manu pendente propheta
misit jejuno rabida inter monstra prophetae ;
non fera monstra, fides quia vicerat alma leones,
sanctaque frenabant avidos jejunia rictus.
Sex illum totos perhibent ex ordine menses
expertem coetus hominum vixisse sub illa
culminis obscuri simul angustique latebra,
nil opis humanae indiguum, solamine Christi
semper abundantem : qui tempore fertur in illo
saepe illum sermone suo dignatus adisse :
saepe sua pavisse manu, caeloque dedisse
pocula, non pluvialis aquae ; quam nubila passim
omnibus effundunt ; sed quem specialiter uni
gratia Felici mittebat ab aethere rorem,
nam nimiis, ut fit, tunc torrida solibus aestas,
et puteum quoque siccarat, qui parta latenti
pocula praebuerat. Sed ne sitis ureret illum
carnea, qui Christum sitiendo, ferebat et istam
corporis afflicti poenam, delata sereno
inque globum tenuis nubes collecta, per arctum
impluvii, dulcem sitientis in ora liquorem
infudit, quasi pressa manu ; caeloque vocandum,
velleris aetherei succo lactante refecit.
Quid mirum, si nunc terrena labe solutum
Christus alat, positum quem in corpore sanctus alebat
spiritus ; et cui panis erat, Verbum Deus ipse
caelestum panis, quo vescitur angelus omnis ?
Tempus ut hoc abiit, pax reddita condidit enses,
Felicemque Deus monuit prodire latebra,
qui dudum placidas mundi clamoribus aures
struxerat, humanis ducens oblivia rebus.
Ut novus in lucem jam desperantibus exit,
et patria tamquam redivivus in urbe videtur.
Et multi dubitant agnoscere, et ante rogantes,
"Verane te facies ?" aiunt. "Tunc ille beatus
redderis heu tanto nobis post tempore Felix ?
Qua regione venis ? Caelo datus, an paradiso ?
Redditus in terras habitacula nostra revisis ?"
Ille fidem firmat, coram se corpore adesse,
servatum vixisse Deo ; dat gaudia cunctis ;
laudibus et meritis populo celebratur ab omni.
Functus erat, longum perfunctus episcopus aevum
maximus, et numerus ductu pastoris egebat.
Felicis nomen totum balabat ovile,
quem confessoris redimibat adorea Christo ;
quemque salutiferum spondebat lingua magistrum,

vitaque doctrinae concors ; sed ut hoc quoque palmam
justitiae ferret, meritum sublime quieto
corde premens, velut indignus, non audet honore
crescere, testaturque seni mage debita Quinto ;
quod prior ille gradum socii meruisset honoris
presbyter : haec septem ditabat summa diebus.
Ergo sub hoc etiam Felix antistite vixit
presbyter, et crevit meritis, qui crescere sede
noluit : ipse illum tamquam minor omnia Quintus
observabat, et os linguam Felicis habebat.
Ille gregem officio, Felix sermone regebat,
multa aliis sanctum Christi virtutibus auxit
gratia Felicem, nec pace minora subegit
proelia, quam validis confessor gesserat armis.
Corpoream tristi sub tempestate salutem
spreverat, idem et opum simul et contemptor honorum
secura sub pace fuit. Non ille tenendi
securus meriti, sed cautior ut bona vitae
parta tueretur, postquam discrimina mortis
vicerat, et scopulos inter tranquilla timebat.
Diximus ut mortem calcarit, et ambitionem ;
nunc aliam confessoris cognoscite palmam.
Vicit avaritiam : nam praedia multa domosque
divitiis locuples patriis possederat heres ;
confessor proscriptus erat, sed pace reducta,
et sua, si vellet, deposcere jura licebat :
maluit ille tamen verbum curare Magistri,
cuncta licent, non cuncta juvant : licito utile praefert ;
et quasi terrenae contagia ducere labis,
horruit amissos in jura reposcere fundos.
Multi obtundebant, prae cunctis nomine prisco
Archelais, tam sancta fide, quam stemmate clara,
dives opum vidua, et sanctum pietate fideli
Felicem venerans, atque illi cara vicissim.
Haec illum juxta meritum venerata colebat,
utque ferunt, junctum sibimet pro jure sodali
usurpans animum, crebris pia corda querelis
saepe fatigabat, cur debita promptaque reddi
jura recusaret, quae dispensare recepta,
mercedis magnae cum fenore posset egenis.
Plurima de propriis quoque rebus munera saepe
obtulit ; ille pio contentus ad omnia sensu
femineam placido ridebat pectore curam,
caelestum sibimet sat conscius ipse bonorum,
quae pro terrenis sibi compensata tenebat.
Unde potens, caris instantibus haec referebat :
"Cogitis ut repetam terrena, perennia perdam ?
Praestat, opes salvo desint, quam vita opulento :
dives egebo Deo, nam Christum pauper habebo.
Divitiis inopem ditabit gratia Christi."
Hunc retinens animum, tria macri jugera ruris,
nec proprio sub jure tenens, conducta colonus
ipse manu coluit, famulo sine, pauperis horti
possessor : sed et has de cespite dives egeno
in Dominum confudit opes ; cum paupere semper
collectum divisit olus, cum paupere mensa

290 una dies illi curam consumpsit habendi.
291 Unica vestis eum, saepe et vix unica texit.
292 Si geminas habuit, nudum meliore refovit.
293 Saepe novo miseros vertit velamine pannos.
294 Felicisque habitu pauper mutatus ab atro
295 enituit ; contra mendici tegmine Felix
296 sorduit, exornans inculto corpore mentem.
297 Hac vivens pietate Deo maturus, et aevi
298 et meriti plenis clausit sua secla diebus,
299 mutavitque piae, non clausit, secula vitae.

CARMEN VI

C_6 v.1 Lex mihi jure pio posita hunc celebrare quotannis
2 eloquio famulante diem, solemne reposcit
3 munus ab ore meo, Felicem dicere versu,
4 laetitiamque meam modulari carmine voto,
5 et magnum cari meritum cantare Patroni,
6 quo per iter durum, qua fert via pervia paucis
7 alta per arcta petens superas penetravit ad arces.
8 Concordate meis, precor, et complaudite fratres
9 carminibus, castoque animos effundite luxu.
10 Gaudia sancta decent et carmina casta fideles :
11 nam cui fas hominum, cui Christus amorque timorque,
12 non gaudere hodie ? Et vacuum procedere voti ?
13 Qua quis possit ope, ingenii, linguaeque, reique ;
14 caelicolas Christo quando adgaudere ministros,
15 ipsa etiam festo produnt elementa colore ?
16 Cernite laetitiam mundi in splendore diei
17 elucere sacris insignibus ; omnia laetus
18 candor habet, siccus teneris a nubibus imber
19 ponitur, et niveo tellus velatur amictu.
20 Quae nive tecta, solum nive, silvae, et culmina, colles :
21 cuncta senis sancti canos testantur honores ;
22 angelicaque docent et luce et pace potiri
23 Felicem placida clarum in regione piorum,
24 lactea quae tacito labuntur vellera caelo.
25 Christe, Deus Felicis, ades ; da nunc mihi verbum
26 sermo Deus, da perspicuam Sapientia mentem.
27 Non opis humanae facundia dicere laudes
28 posse tuas : tua namque tui sunt gaudia sancti.
29 Cedo, alii pretiosa ferant donaria meque
30 oflicii sumtu superent, qui pulcra tegendis
31 vela ferant foribus, seu puro splendida lino,
32 sive coloratis textum fucata figuris.
33 Hi laeves titulos lento poliant argento,
34 sanctaque praefixis obducant limina lamnis.
35 Ast alii pictis accendant lumina ceris,
36 multiforesque cavis lychnos laquearibus aptent,
37 ut vibrent tremulas funalia pendula flammas.
38 Martyris hi tumulum studeant perfundere nardo,
39 et medicata pio referant unguenta sepulcro.
40 Cedo equidem et vacuo multis potioribus auro,
41 queis gravis aere sinus relevatur, egente repleto,

qui locuplete manu promptaria ditia laxant,
et variis animam sponsantes dotibus adstant,
mente pares, ope diversi ; nec segnius illi
fercula opima cibis, cervis aulaea ferisque
larga quidem, sed mutua dicant : ego munere linguae,
nudus opum famulor, de me mea debita solvens,
meque ipsum pro me, vilis licet hostia, pendo.
Nec metuam sperni, quoniam non vilia Christo
pauperis obsequii libamina, qui duo laetus
aera piae censum viduae laudata recepit.
Tunc quoque multa Deo locupletes dona ferebant,
implentes magnis aeraria sancta talentis.
Sed Christus spectator erat, qui corda ferentum
inspiciens viduae palmam dedit ; illa diurni
rem victus, geminos (quod ei substantia) nummos
miserat in sacram, nil anxia corporis, arcam.
Propterea ex ipso venturi Judicis ore
ante diem meruit facti praecerpere laudem,
praeferrique illis, quorum stipe vicerat aurum,
munere pauper anus, sed prodiga corde fideli.
Ergo, boni fratres, quibus haec dignatio, et iste
consensus, placidis advertite mentibus aures,
nec qui, sed de quo loquar, exaudite libenter.
Despicienda quidem, tamen et miranda profabor,
despicienda meo ingenio, miranda beati
Felicis merito ; quod dicere non sine Christi
laude licet : quia quidquid in hoc miramur, ab illo est,
unde piis virtus, et per quem vita sepultis.
Praeteritis cecini patriam, genus, acta, libellis,
et tota sanctum repetens ab origine dixi
Felicem, donec perfectae tempora vitae
clauderet, et posito desertis corpore terris,
tenderet aeterni merita ad consortia regni.
Sed quia non iidem tumuli, qui membra piorum
et merita occultant ; animarum vita superstes
corporibus functis, quaesitos corpore fructus,
et post corporeos obitus non mortua, sentit
laeta bonos, cruciata malos, quos rursus in ipsum
tempore venturo corpus revocata, remixto
corpore, communi metet indiscreta receptu.
Longa igitur mihi materies ; quantumque erit aevi,
tantum erit et verbi super. O si dicere gesta
Felicis liceat, totumque efferre per orbem
- nomina sic meriti, o si copia tanta sit oris,
quanta operum meritique manet. Nam tempore ab illo,
quo primum ista dies Felicem fine beato
condidit, et carnem terris, animam dedit astris ;
ex illo prope cuncta dies operante videtur
confessore Dei, probat et sine corpore vivum
Christus, ut ostendat majorem in morte piorum
virtutem, quam vim in vita superesse malorum.
Ecce vides tumulum sacra Martyris ossa tegentem,
et tacitum obtento servari marmore corpus :
nemo oculis hominum qua corpore cernimus exstat
membra latent positi, placida caro morte quiescit,
in spem non vacuam redivivae condita vitae.

Unde igitur tantus circumstat limina terror ?
Quis tantos agit huc populos ? Quaenam manus urget
daemonas ? Invitosque rapit ? Frustraque rebelli
voce reclamantes compellit adusque sepulcrum
martyris, et sancto quasi fixos limine sistit ?
Respicio hanc aliquando diem, quam maesta relicto
orbe fuit, quam laeta polo, cum Christus amicam
assumens animam casto Deus hausit ab ore !
Addidit ornatum caelis, nec pignore terras
orbavit : superi Felicis mente fruuntur,
corpore nos ; animaeque potentis spiritus illic
vivit, et hic meritum ; sed totum funeris almi
praesentare juvat, quem Nola impendit, honorem.
Namque sacerdotem sacris, annisque parentem
perdiderat, sed eum caelis habitura patronum
urbs devota pium : spe solabatur amorem.
Totis ergo quibus stipatur conflua turbis,
currit in obsequium, populos effusa fideles.
Tunc dolor et pietas coeunt in pectora cunctis ;
admixta pietate fides gaudetque doletque.
Et licet accitum Christo super aethera tolli
Felicem credat, tanto tamen ipsa relinqui
praeceptore dolet ; quodque unum in funere sancto
inter et exsequias restat solamen amoris,
postquam depositum tumulandi in sede feretrum,
certatim populus pietatis circumfusus
undique densato coetu sita membra coronat,
relligiosa pie pugna exercetur amantum :
quisque alium premere, et proprior consistere certat
relliquiis, corpusque manu contingere gaudet.
Nec satis est vidisse semel, juvat usque morari,
luminaque expositis, et qua datur, oscula membris
figere ; dat meritam Christo plebs consona laudem,
moliturque sacrum solii Felicis honorem.
Qua muris regio et tectis longinqua vacabat,
fusus ibi laeto ridebat cespite campus,
uberius florente loco, quasi praescia jam tunc
semper honorandi mundo venerante sepulcri
gaudebat sacro benedici corpore, seque
veris amoena habitu, quo dignior esset humando
martyre, graminibus tellus sternebat odoris.
Ast illum placido scandentem celsa volatu,
et casto assumptum de corpore, laeta piorum
turba per aethereas susceperat obvia nubes ;
Angelicique chori septemplicis agmina caeli,
totis, qua caelum patet, occurrentia portis,
regis in adspectum, summique parentis ad ora,
sidereo volucrem laeti vexere triumpho.
Tu nivea sacrum caput ornavere corona :
sed tamen et roseam Pater addidit indice Christo,
purpureoque habitu niveos duplicavit amictus ;
quod meritis utrumque decus. Nam lucida sumpsit
serta, quasi placido translatus in aethera leto
sed meruit pariter quasi caesi martyris ostrum
qui confessor obit. Tenet ergo et praemia passi,
quod promta virtute fuit ; nec pacis honore

ornatuque caret, quia non congressus obivit.
Facta igitur rata justa pium texere sepulcro
funus ; at in sanctis divinitus insita membris
gratia non potuit cum carne morique tegique :
illico sed positis ex ossibus ecce micat lux,
quae medicis opibus meriti dare signa potentis
hactenus ex illo non umquam tempore parcit.
Et toto, quo mundus erit, fulgebit in aevo
lux eadem, sancti cineris per secula custos.
Martyris haec functi vitam probat ; et bona Christi
ad tumulum Felicis agens, diffundit in omnes
Felicis late terras mirabile nomen.
Dignatam tanto prae cunctis urbibus unam
hospite nobilitat Nolam ; quam gratia Christi
Felicis meritis ita dilatavit, ut aucta
civibus ecce novis ; et moenibus hic etiam urbs sit
pauper ubi primum tumulus, quem tempore saevo
(religio quo crimen erat) minitante profano
struxerat anguste, gladios trepida inter et ignes
plebs Domini, ut seris antiqua minoribus aetas
tradidit, ingentem parvo sub culmine lucem
clauserat ; et tanti tantum sacer angulus olim
depositi possessor erat, qui lucis opertae
conscius, ut quidam fons aedibus exstitit amplis,
et manet in mediis quasi gemma intersita tectis,
basilicas per quinque sacri spatiosa sepulcri
atria diffundens, quarum fastigia longe
adspectata instar magnae dant visibus urbis.
Quae tamen, ampla licet, vincuntur culmina turbis ;
quod crescente fide, superundat gratia Christi,
quae populis medico Felicem munere praestat
vivere. Qui perstans etiam post corporis aevum
praesidet ipse suis sacer ossibus ; ossaque sancti
corporis in tumulo non obsita pulvere mortis,
arcano aeternae sed praedita semine vitae,
vivificum spirant animae victricis odorem ;
quo medicina potens datur exorantibus aegris.
Quanta resurgentes virtus et gloria cinget,
conjectare licet, cum gratia tanta sepultos
ambiat ; et quanto rediviva decore micabunt
corpora, in obscuris cum sit lux tanta favillis ?
Quid nobis minimis horum praestare coronae
sufficient, quorum, et cineres dant commoda vivis ?
Cernere saepe juvat variis spectacula formis
mira salutantum, et sibi quaeque accommoda votis
poscentum ; videas etiam de rure colonos
non solum gremio sua pignora ferre paterno,
sed pecora aegra manu saepe introducere secum,
et Sancto quasi conspicuo mandare licenter.
Moxque datam sua confisos ad vota medelam
experto gaudere Deo, et jam credere sana,
et vere plerumque brevi sanata sub ipso
limine laeta suis jumenta reducere tectis.
Sed quia prolixum et vacuum percurrere cuncta,
quanta gerit Felix miracula nomine Christi,
unum de multis opus admirabile promam

innumeris paribus, sed ab uno pende relicta,
quae virtus eadem gessit, distantia causis.
Pandite corda, precor, brevis est injuria vobis,
dum paucis magnum exiguisque opus eloquor orsis.
Et memores viduae primo sermone relatae,
quam Deus e pretio mentis, non munere cernens,
antetulit multum mittentibus, omnia dantem :
me quoque ferte levi dicentem magna relatu.
Et mea namque illis sunt aemula verba minutis,
queis pretium pietas pervilibus aurea fecit.
Quidam homo re tenuis, plebeius origine, cultu
rusticus, e geminis angustam bubus alebat
pauperiem mercede jugi ; nunc subdere plaustris
suetus eos, oneri pacta regione vehendo,
nunc operae pretium sub aratra aliena locatis
paupertatis habens reditum ; spes anxia resque
tota inopi par illud erat. Non carior illi
progenies, aut ipse sibi : sed pignora et ipsos
ducebat ; neque cura minor saturare juvencos,
quam dulces natos educere ; parcior immo
natis, quam pecori caro ; non gramine vili
illos, aut sterili palea, sed tegmine aprico
algidus, et de farre sibi natisque negato
esuriens pascebat, egens sibi, dives in illis,
quorum fecundus labor exsaturabat egentem.
Hos igitur tam cara suae solamina vitae,
nocte miser quadam somno graviore sepultus,
amisit taciti furto praedonis abactos ;
exsurgensque die reduci, de more jugandos
infelix primo in vacuis praesepibus intus,
moxque foris frustra notis quaesivit in agris :
illico sed fessus cassis erroribus ultro
atque citro, postquam nullis vestigia signis
certa videt, spebus frustrata indage peremptis,
humanam desperat opem, et pietate repletus,
adspirante Deo depressam in pectore fracto
erigit in caelum mentem ; et mox corde refecto,
praesumente fide spem voti compotis haurit,
sanctaque Felicis rapido petit atria cursu,
ingressusque sacram magnis cum fletibus aulam,
sternitur ante fores, et postibus oscula figit,
et lacrymis rigat omne solum, pro limine sancto
fusus humi, et raptos nocturna fraude juvencos
a Felice pio, velut a custode reposcit,
increpitans, miscetque precantia verba querelis :
sancte Deo Felix, inopum substantia, semper
pro miseris felix, et semper dives egenis,
te requiem fessis Deus, afflictisque levamen,
te posuit maestis ad saucia corda medelam,
propterea tamquam gremio confisa paterno,
in te pauperies caput inclinata recumbit.
Felix sancte meos semper miserate labores,
nunc oblite mei, cur me rogo, vel cui nudum
deseris ? Amisi caros tua dona juvencos,
saepe tibi supplex quos commendare solebam ;
quos tua perpetuo servabat cura favore,

pascebatque mihi. Tua nam custodia salvos,
dextraque sufficiens illos praestabat opimos,
quos misero mihi nox haec abstulit. Heu quid agam nunc ?
Quo deceptus eam ? Quem criminer ? An tibi de te
conquerar ? Immemoremque mei accusabo patronum ?
Qui mihi sopito tam densum irrepere somnum,
ne mea sentirem perfringere claustra latrones,
passus es ? Et nullo fregisti dura pavore
pectora ? Nec lucem tenebris furtoque dedisti ?
Aut ullis profugos curasti prodere signis ?
Quo modo discurram ? Quo deferar ? Omnia caecis
structa mihi latebris ; nunc et mea tecta videntur
clausa mihi, abductis ubi desolatus alumnis
nil habeo, quod habere velim ; quod dulce videnti,
dulce laboranti non irrita gratia praestet,
oblectans inopem censu fructuque peculi.
Hos ubi nunc quaeram miserandus ? Quando vel usquam
inveniam tales ? Aut unde parabo repertos ?
Qui solos habui contentae rusticus illos
paupertatis opes ? Ipsos igitur mihi redde,
nolo alios. Nec eos ulla regione requiram,
hic mihi debentur : haec illos limina reddent,
in quibus ipsum te supplex adstringo, tibique
haereo ; cur quaeram, aut ubi, quos ignoro latrones ?
Debitor hic meus est ; ipsum pro fure tenebo
custodem : tu, sancte, reus mihi, conscius illis :
te teneo ; tu scis ubi sint, qui lumine Christi
cuncta et operta vides, longeque absentia cernis,
et capis, includente Deo, quo cuncta tenentur.
Atque ideo occulti fures, quacumque latebra
non tibi celantur, nec de te evadere possunt,
quos et jam manus una tenet. Deus unus ubique,
Christi blanda piis, sed iniquis dextera vindex.
Redde igitur mihi, redde boves et corripe fures.
Sed non quaero reos, abeant, non nescio mores
sancte tuos, nescis male facta rependere, mavis
emendare malos venia, quam perdere poena.
Conveniat nobis igitur : sic divide mecum
quae tua, quae mea sunt ; indemnis stet mea per te
utilitas, justeque tuas clementia partes
vindicet ; aequatoque tuum libramine constet
judicium : tibi solve reos, mihi redde juvencos.
Ecce tenes pactum, famuli jam nulla morandi
causa tibi ; accelera tantis me solvere curis.
Nam mihi certa manet sententia cedere nusquam
donec subvenias, nec ab isto poste refigi ;
ni properas, isto deponam in limine vitam,
nec jam repperies, cui reddas sero reductos.
Talia voce quidem querula, sed mente fideli
plorantem, totoque die sine fine precantem,
audivit laetus non blando supplice martyr,
et sua cum Domino ludens convicia risit ;
poscentisque fide, non libertate dolentis
motus, opem properat ; paucis mora ducitur horis.
Interea labente die, jam vespere ducto,
nec precibus dabat ille modum, nec fletibus ; una

vox erat affixi foribus, non eruar istinc :
"Hic moriar, vitae nisi causam protinus istic
accipiam" : tandem tamen, ut jam plurima tutum
nox secretum adytis fieri cogebat ; et ille
temporis oblitus, damni memor, ostia prono
ore premens, toto prohibebat corpore claustra.
Sed multis frustra pulsatum vocibus aures
aggreditur violenta manus ; tandemque revellit
turba reluctantem, et sancta procul exigit aula.
Pulsus ab aedituis flet amarius, et sua lugens
tecta petit, resonant plangore silentia noctis,
questibus et magnis late loca sola resultant :
donec et invitus pervenit, et atra silentis
ingrediens tuguri penetralia, rursus ab ipso
culminis introitu taciti, ut praesepia vidit
nuda boum, et nullos dare tintinnabula pulsus,
excussa ut cervice boum crepitare solebant,
mollius aut lentis cava linguis aera ferire,
armentum reduces dum gutture ruminat escas :
his gravius tamquam rescisso vulnere, planctum
integrat : et quamquam neget aegro cura quietem,
pervigili tamen haec dat solamenta dolori,
ut bubus stabulata suis loca corpore fuso
pressa superjaceat ; nec duro fracta cubili
membra dolent, juvat ipsa injuria ; nec situs horret
sordentis stabuli, quia notum reddit odorem
dilecti pecoris, nec foetor foetet amanti.
Si qua illi extremo tulerant vestigia gressu
aspicit, et palpante manu calcata retractans
ingemit, et refricat totis jam frigida membris
signa pedum ; mentemque suam, licet eminus absit
corpore, sacratam Felicis mittit ad aulam,
Felicem fletu, Felicem nomine clamans :
nec desperat opem, nec parcit fundere vota.
Nox medium transvecta polum perfuderat orbem
Pace soporifera, reticebant omnia somno,
solum illum sua pervigilem spes curaque habebat.
Ecce repente suis strepitum pro postibus audit,
et pulsas resonare fores ; quo territus amens
exclamat, rursum sibi fures adfore credens :
"Quid vacua incassum crudeles ostia vultis
frangere ? Jam nullus mihi bos ; quid quaeritis ultra ?
Praevenere alii, mea tantum vita superstes
quae sociis vestris ut praeda cassa remansit."
Dixerat haec metuens : sed nullo fine manebat
liminibus sonitus ; quo crebescente, nec ulla
respondente sibi pulsantum voce, propinquat
suspensus cunctante gradu, et dat postibus aurem
sollicitam, et rimis acies per hiantia claustra,
qua tenebris albus caeli color interlucet,
inserit, exploratque diu ; nec adhuc sibi credit,
quid videat : nec enim sublustri lumine noctis
pura fides oculis, dubio tamen ipsa per umbras
corpora pulsantum trepidos auferre pavores,
spemque boni coepere novis promittere formis.
Non homines pulsare videt ; sed quod videt esse

verum, non audet sibi credere. Magna profabor,
quamquam parva Deo miracula, cui sapit omne
rerum animal sensu, quo jusserit ipse Creator
omnigenum pecus. Ecce gerens duce Numine mentem
par insigne boum, non nota per avia nocte
venerat ad notas nullis rectoribus aedes,
sponte quasi, non sponte tamen, quia Numinis actu
ereptos potiore manu praedonibus illos
egerat occultis Felix moderatus habenis.
Et postquam attigerant assueti culmea tecti
culmina ; gaudentes reditu, expertasque timentes
sat memori terrore manus, quasi sponte timerent
instantem sibi raptorem, quatere ostia junctis
frontibus, et tamquam manibus sic cornibus uti,
ut dominum excirent sonitu. Sed territus ille,
rursus ut hostili circum sua claustra tumultu,
tuta etiam timuit ; cursus sapientia bruto
adspirat pecori causam sentire morantis,
atque intellectum domini reserare timentis.
Edere mugitum, de quo formidine pulsa
panderet exclusis aditum securus alumnis.
Ille inopina videns divini insignia doni,
haeret adhuc, trepidumque etiam sua gaudiaturbant,
credere non audet ; metuit non credere ; cernit
coram, et caligare putat ; dum respicit ad se,
diffidit tantum sese potuisse mereri :
sed contra reputans, a quo speraverit, audet
credere, cognoscens Felicis gesta patroni.
Jamque rubescebant rumpente crepuscula mane,
noctis et extremae fuga rarescentibus astris,
luce subobscura vel sublucentibus umbris,
coeperat ambiguos rerum reserare colores.
Tunc demum nota specie sibi bubus apertis,
ut primum coepere oculis clarescere setae,
certior exsultat, removens et pessula claustris,
ostia laxato stridentia cardine solvit.
Dum facit hoc, juncti simul irrupere juvenci,
et reserantis adhuc molimina praevenerunt.
Dimoto faciles cesserunt obice postes,
oblatumque sibi mox ipso in limine regem
cognoscunt hilares laetum, lambuntque vicissim
mulcentem, labrisque manus palpantis inundant,
atque habitum totum spumosa per oscula foedant,
dum complectentis domini juga cara benignum
molliter obnixi blanda vice pectus adulant
illum dilecti pecoris nec cornua laedunt,
et collata quasi molles ad pectora frontes
admovet, et manibus non aspera lingua videtur,
quae lambens etiam silvestria pabula radit.
Sed tamen haec inter, non vano corde, fidelis
rusticus officii meminit, neque curat anhelos
- ante boves stabulis inducere, postque laborem
atque famem, recreare cibo, quam ducere secum
illuc, unde suos meruit. Venit ergo reductos
ducens, nec tacitis celat sua gaudia votis :
et referens densas trahit ad sua verba catervas ;

ingrediturque sacras cunctis mirantibus aedes.
Quos miser hesterno amissos deflerat, eosdem
praesentes hodie ducit ; sanctique triumphum
martyris ostentat populis ; ducuntur et ipsi
per medios coetus, modo furum praeda, juvenci,
et modo Felicis spolium ; dat euntibus ingens
turba locum, et muto celebratur gloria Christi
in pecore. Ille autem, qui tanti muneris alto
causa fuit Domino, mediis in liminibus stans
flensque iterum, sed laetitia, modo debita Sancto
vota refert, non aere gravi, nec munere surdo,
munere sed vivo linguae mentisque profusus,
voce pia largum testatur pauper honorem :
debitor et Christo satis isto pignore solvit,
immaculata suae cui sufficit hostia laudis.
Captivos en, Sancte, tuos tibi plebe sub omni
"Victor ago, et supplex iterum tibi mando luendos :
conserva reduces, dignatus reddere raptos.
Sed tamen in me nunc ipsum bone respice Martyr :
namque vides quod agas tibi adhuc superesse sed in me,
qui prope caecatis oculis tua comminus adsto
limina ; nam multo mersi mea lumina fletu ;
non solum damno, sed et inter gaudia plorans.
Demsisti causam lacrimarum, tolle modo orta
vulnera de lacrimis ; miseratus, Sancte, meorum
damna boum, miserare itidem modo damna oculorum.
Donasti reduces pecudes mihi, rursus et illis
redde meos oculos. Nam quid juvat esse reductos,
si languente acie praesens praesentibus absim ?"
Talia praesentes populi riseri querentem.
Sed procul admotae secreti Martyris aures
suscepere pias ab inepto supplice voces,
moxque refecta sacram senserunt lumina dextram.
Inde domum gaudens oculis bubusque receptis,
collaudante Deum populo, remeabat, et illum
laeta sequebatur gemini victoria voti.

CARMEN VII

C_7
Sidera si caelo, si possunt gramina terris
defore, mella favis, aqua fontibus, uberibus lac :
sic poterunt linguis laudes cessare piorum,
in quibus et vitae virtus, et gloria mortis
ipse Deus pro quo vitam voluere pacisci,
et moriendo piam sancire fidem populorum,
mercarique sacrum pretioso sanguine regnum,
sanguine, quo totum spargentes martyres orbem
gentibus innumeris semen caeleste fuerunt.
Horum de numero procerum confessor in ista
urbe datus Felix longe lateque per orbem
nominis emicuit titulo. Sed Nola sepulti
facta domus tamquam proprio sibi sidere plaudit.
Omnis enim, quacumque manet mandatus in ora
martyr, stella loci simul, et medicina colentum est.

Namque tenebrosum veteri caligine mundum,
languentesque animas miseratus in orbe creator
sic sacra disposuit terris monumenta piorum,
sparsit ut astrorum nocturno lumina caelo.
Et licet una fides, par gratia, et aemula virtus
Martyribus cunctis maneat, tamen omnibus iisdem
dissimiles operum formas exstare videmus.
Atque alibi tacitis meritum sublime sepulcris
excolimus memores, alibi clamantia signa
conspicuas miramur opes. Ubi credo mali plus
durior impietas retinet, majorem ibi morbus
poscit opem gravior, vel adhuc ubi caecior altam
perfidiae noctem trahit error, et aegra laborat
in populo titubante fides, ibi lumina prorsus
accendi majora decet, mundique tenebras
illustrante Deo perimi, mentesque retusis
attonitas oculis, trepidasque intendere ad ipsos
divini veri radios, caligine tetra
solvere, collyrioque medentis inungere Christi.
Quod per apostolicas curandis sensibus artes
cote pia teritur, quia lene jugum, et leve Christi
est onus ad Christum puro jam lumine versis,
atque evangelico suffusis pectora succo.
Quo bene purgantur nebulae, quibus interiorem
obducunt aciem mundi fallentis amores,
qui magnum per inane vagos sine remige sensus
circumagunt, hebetantque gravi caligine captos
mollibus illecebris, ut frangant robora vitae,
sectenturque vagas per gaudia lubrica pompas.
Hos igitur nobis cupiens avertere morbos
omnimedens Dominus, sanctos mortalibus aegris
per varias gentes medicos pietate salubri
edidit ; utque suam divina potentia curam
clarius exereret, potioribus intulit illos
urbibus, et quosdam licet oppida parva retentent
martyras : at proceres Deus ipsos moenibus amplis
intulit, et paucas functos divisit in oras,
quos tamen ante obitum toto dedit orbe magistros.
Inde Petrum, et Paulum Romana fixit in urbe,
principibus quoniam medicis caput orbis egebat
multis insanum vitiis, caecumque tenebris.
Sed potiore Deo nostram reparare salutem,
quam Satanae captos etiam nunc fraude tenere :
rarescunt tenebrae mundi, et jam pene per omnes
praevaluit pietas, et mortem vita subegit.
Crebrescente fide victus delabitur error,
et prope jam nullis sceleri, mortique relictis
tota pio Christi censetur nomine Roma,
irridens figmenta Numae, vel fata Sibyllae.
Cumque sacris pia turba refert pastoribus Amen
per numerosa Dei regnantis ovilia laetum.
Laudibus aeterni Domini ferit aethera clamor
sanctus, et incusso Capitolia culmine nutant.
In vacuis simulacra tremunt squalentia templis
vocibus icta piis, impulsaque nomine Christi.
Diffugiunt trepidi desertas daemones aedes.

Lividus incassum serpens fremit ore cruento
lugens humanam jejuna fauce salutem.
Seque simul pecudum jam sanguine defraudatum
praedo gemens frustra siccas circumvolat aras.
Sic Deus et reliquis tribuens pia munera terris
sparsit ubique loci magnas sua membra per urbes.
Sic dedit Andream Patris, Ephesoque Johannem,
ut simul Europam, atque Asiam curaret in illis,
discuteretque graves per lumina tanta tenebras.
Parthia Matthaeum complectitur, India Thomam
Lebbaeum Libyes, Phryges accepere Philippum,
Creta Titum sumpsit, medicum Boeotia Lucam.
Marcus, Alexandrea, tibi datus, ut bove pulso
cum Jove, nec pecudes Aegyptus in Apide demens,
in Jove nec civem coleret male Creta sepultum,
nec Phryges exsectis agerent Cybeleia Gallis
impuram foedo solantes vulnere matrem,
et tandem castis fronderet montibus Ida
intactas referens securo vertice pinus :
vana nec ulterius mutos jam Graecia Delphos
consuleret, spernensque suum calcaret Olympum
altius in Sion gradiens, ubi collis alumni
lene jugum celso fastigat vertice Christus.
Fugit et ex Epheso trudente Diana Johanne
Germanum comitata suum, quem nomine Christi
imperitans Paulus pulso Pythone fugavit.
Fugit ab Aegypto Satanas, ubi mille figuras,
nomina mille sibi variis accommoda monstris
- sumpserat ; ut Serapi sanctum formaret Joseph,
nomine ferali abscondens venerabile nomen,
cum tamen ipsa fidem simulacri forma doceret,
qua modius capiti superest, quia frugibus olim
ante famem Domino sic inspirante coactis
innumeras gentes Aegypti ex ubere pavit,
et steriles annos annis saturavit opimis.
Sed ne ultra sanctus coleretur honore profano,
mens arcana Dei devotae pectora plebis
immissis acuit stimulis, cultumque nefandi
daemonis everso, fractoque Serapide clausit.
Non Pelusiacis vaga saltibus Isis Osirim
quaerit aruspicibus calvis, qui pectore tunso
deplorant aliena suo lamenta dolore,
moxque itidem insani sopito gaudia luctu
vana gerunt eadem mentiti fraude repertum,
qua non amissum sibi quaesivere vagantes.
Heu quo stultitiae merguntur gurgite mentes
luce Dei vacuae ! Nam quid, rogo, caecius illis,
qui non amissum quaerunt, nusquamque manentem
inveniunt, planguntque alii quod non dolet ipsis ?
Elige quid facias miser error. Quid colis ? Aut quid
plangis non coeunt quae jungis : luctus honorem
non sequitur : lamenta colis, lugendaque credis,
quae divina putas. Si dii sunt, nec miseri sunt ;
aut si sunt miseri, dii non sunt, atque homines sunt,
et miseri : miserare igitur mortalia passos,
aut laetus venerare deos : nam caecus aperte est

hic furor, aut miseros colere, aut lugere beatos.
Ergo dea est Isis ? Mulier dea ? Si dea, corpus
non habet, et sexus sine corpore, vel sine sexu
partus abest. Unde ergo illi quem quaerit Osirim ?
Atque ubi quaerat eum, nescit dea. Sed dea numquam
esse potest mater, nec femina. Nam Deus unus,
virtus trina Deus, Pater unus, et unus in ipso
Filius : ex ipso simul unus cum Patre Verbi
spiritus : haec tria sunt Deus unus nomina semper.
Sola Dei natura Deus : quod Filius, et quod
Spiritus, et Pater est : sed Filius ex Patre natus,
Spiritus ex Patre procedens. Nihil hic habet ulla
commune, aut simile in rebus natura creatis.
Ast Carthago potens Cypriano martyre floret,
cujus et ore simul profusi, et sanguine fontes
fecundaverunt Libyae sitientis arenas.
Nec procul inde Uticam collatis Candida Massa
martyribus magno venerandae caedis acervo
extulit ; unus enim benedicti cespitis agger
corpora multa tegens alte caput extulit arvis,
et meritis altos testatur monte sepulcri.
Inde Deo dudum jam fertilis Africa Christo
multiplicat largas tanto de semine fruges,
et parit egregios verboque, fideque magistros.
Nec minor Occiduis effulsit gratia terris.
Ambrosius Latio, Vincentius exstat Iberis.
Gallia Martinum, Delphinum Aquitania sumpsit.
Multaque praeterea per easdem largiter oras
semina sanctorum positis diffusa sepulcris
illustrant totum superis virtutibus orbem,
et toto antiquum detrudunt orbe draconem,
qui genus humanum per nomina mille deorum,
quae tamen ex obitis mortalibus et sibi sumpsit
ipse, suisque dedit coluber, quibus arte nocendi
princeps in vacuo tetrum gerit aere regnum,
daemonibusque caput nobis inimicus oberrat.
Sic itaque et nostra haec Christi miserantis amore
Felicis meruit muniri Nola sepulcro,
purgarique simul, quia caecis mixta ruinis
orbis, et ipsa simul moriens in nocte jacebat
saxicolis polluta diu cultoribus, in qua
prostibulum Veneris simul, et dementia Bacchi
numina erant miseris, foedoque nefaria ritu
sacra celebrabat sociata libido furori.
Et quis erat vitae locus hic, ubi nec pudor usquam,
nec metus ullus erat ? Quis enim peccare timeret,
hic ubi sanguineus furor, atque incesta libido
relligionis erant, et erat pro numine crimen
his qui crediderant esse ullum in crimine numen ?
Atque erat in toto quasi sanctior agmine cultor,
qui Veneris sacris pollutius incaluisset.
Plenus et ille Deo, reliquisque beatior esset,
qui magis infuso sibi daemone saevius in se
desipiens, propriisque litans furialia sacra
vulneribus sanam meruisset perdere mentem.
O caecis mens digna animis, et numina digna

aversis servire Deo. Venus, et nemus illis
sit Deus : ebrietas demens, amor impius illos
sanctificent : abscissa colant, miserique pudorem
erroris foedi Matris mysteria dicant.
Digna fides illis, quibus almo in lumine veri,
legibus et castis, et magno nomine Christi
nulla fides, et nullus amor, ideoque nec ullum
indignae pretium vitae est in sanguine Christi.
Sit Deus his venter, vel cetera gaudia carnis,
queis Deus ipse Deus non est, quibus in cruce Christi
gloria nulla subest, quia non dignatur adire
degeneres animos virtus crucis. Inde beatis
felix, ut reliqui diverso martyres orbe,
Nolanis medicus fuit, estque perennis ope ista :
nec modo Nolanis, sed et omnibus, a quibus idem
imploratus erit, dabit isto jure salutem,
si crucis alma fides in pectore supplicis adsit.
Ista fides genus humanum curatque, piatque :
haec ubi defuerit medicina, morabitur illic
omne mali regnum, nec in illo desinet umquam
Cypris adulteriis, furiis regnare Lyaeus,
in quo defuerit Christi pudor, et crucis ardor.
Ignis enim divinus inest, ubi vis crucis intus
ardescente fide cruciat male conscia corda,
vivificatque animam vitiis in carne peremptis.
Hostibus his obtrita diu, corruptaque tantis
pestibus ingentem poscebat Nola medelam.
Atque ideo pensante Deo discrimen, opemque
Felicem accepit medicum, qui vinceret omnem
quamlibet antiquam miserorum in cordibus atris
perniciem, et meriti virtute potentior alti
vulneribus ductum super ulcera putria callum
scinderet, ut saniem suffusa labe coactam
exprimeret sinibus ruptis, ac deinde lacunam
vulneris expleret plana cute ducta cicatrix.
Ergo ubi Nolanis Felix, ut stella tenebris,
fulsit ab ore Dei veniens, verbumque medendi
ore gerens tamquam venturo sole serenus
in matutino laetum jubar exserit ortu
Phosphorus, occiduisque novus praefulget in astris
nuntius instantis cessura nocte diei.
Sic jam Evangelio totum radiante per orbem,
et propiante Deo cunctis mox judice terris
adventus vexilla sui praetendit ubique,
perque suos Christus sua signa coruscat amicos.
Ex quibus hac voluit sibi praelucere sub ora
Felicem, ut nostras isto depelleret umbras
sidere, et antiquos ista quoque pelleret urbe
daemonas, ut pulsis hominum de corde colonis
talibus intraret puras Deus incola mentes,
et vice mutata nobis pietate solutis
nostra prius nostros premerent modo vincla leones
frustra in oves Christi victa feritate frementes.
Et manet haec nobis etiam nunc gratia, quae nos
peccatis prece sanctorum exorante resolvit,
atque iisdem sanctis ultoribus alligat illos,

discruciatque hostes, qui nos vincire solebant.
Hi modo ut illato deprensi lumine fures,
atque in vincla dati, nunc ignea flagra piorum,
ut meruere, ferunt, aut jam infernis male trusi
carceribus trepidant, vicinum instare fatentes
judicium Domini solis sibi triste, suisque
omnibus, in Satanae partem quos saeva voluntas
verterit, et Satanae sociaverit aemula vita.
Istic nequitiae socios homines, ibi poenae.
Ecce dies accepta Deo : modo vera salutis
lux micat : omnia jam nobis bene versa videmus :
diffugere doli, cecidit Bel, interit error,
quique colebantur totis quasi numina templis
daemones, hi per templa Dei torquentur inermes ;
et qui divinos audebant sumere honores,
hi modo ab humana plectuntur gente subacti.
Namque isti, quos nunc celebri Felicis in aula
torqueri, clamare, rapi per capta videmus
corpora, corporibus vincti retinentur in ipsis,
in quae se trusere ipsi, poenamque volentes
humanam, invenere suam. Nunc ergo reorum
personae exululant poenis, qui numine falso
dii fuerant, et qui mentito numine vivos
ante Dei cultum sibi nil caeleste videntes
dediderant homines, hi nunc ubi lumine Christi
vera fides patuit, non possunt ferre sepultos.
Sed magis ut pateat, quia nunc hi qui cruciantur
daemones ante fores, aut ante sepulcra piorum,
iidem sunt illi, quibus olim serva litabat
gens hominum, et sacros demens libabat honores,
ipsa docet vocum species : nam saepius illa
voce gemunt, solitum ut noscas clamore furorem.
Sic plerumque velut resoluto laxius ore,
dente fremunt, spumant labris, horrentque capillis.
Utque manu prensante comam excutiuntur in altum,
et pede pendentes stant crinibus : interea illic
sacrorum memores veterum, quibus exta solebant
lambere caesarum pecudum, aut libamine pasci,
lascivosque choros hederatis ducere pompis,
nunc etiam sua testantes sacra illa fuisse,
in quibus insanos dabat ebria turba tumultus,
euhoe Bacche sonum fractis imitantur anheli
vocibus, et lento jactant sua colla rotatu.
Sed quia non poterat mortalis unius aetas
sufficere, ut longo contagia tempore tracta
dilueret paucis, quos corpore viveret, annis
confessor Felix, et presbyter, ore magister,
elogio martyr, merito officioque sacerdos ;
omnipotens Dominus finitum corporis aevum
Felici potiore via persistere fecit,
continuans medicos operosi martyris actus,
virtutes ut eas idem celebraret humatus,
quas in carne manens Christi virtute gerebat,
atque ita susceptae nec mortuus abforet urbi
corpore, cum tantum positi sanator adesset
spiritus, et desideriis latitaret amantum

ad tempus cari facies subtracta patroni ;
prompta sed aegrorum semper medicina saluti
afforet. Inde perennis honos, et gloria sanctum
Felicem meritis sine fine virentibus ambit :
et licet a veteri tumulis absconditus aevo,
qua mortalis erat, lateat telluris operto ;
viva tamen vegetante Deo, membrisque superstes
Gratia divinum spirantia martyris ossa
clarificat populis merito vivente sepulti :
et magni solium breve confessoris adorat
jugiter e variis congesta frequentia terris.
Sed Deus ut cunctorum hominum sator, omnibus istam
de sanctis indulsit opem procedere terris :
ut jam de tumulis agerent pia dona beati
martyres, et vivos possent curare sepulti.
Nec satis hoc donum Domino fuit, ut sua tantum
nomine, sive opibus loca martyres illustrarent :
ex iisdem tumulis etiam monumenta piorum
multiplicans multis tribuit miserator eosdem
gentibus. Et referam varias ab origine causas,
ex quibus haec orta est variis benedictio terris
nam quia non totum pariter diffusa per orbem
prima fides ierat, multis regionibus orbis
martyres abfuerant, et ob hoc, puto, munere magno
id placitum Christo nunc inspirante potentes,
ut Constantino primum sub Caesare factum est,
nunc famulis retegente suis, ut sede priori
martyras accitos transferrent in nova terrae
hospitia : ut sancto non olim antistite factum
novimus Ambrosio, qui fultus munere tali,
postquam ignoratos prius, et tunc indice Christo
detectos sibimet mutata transtulit aula,
reginam prompta confudit voce furentem.
Nam Constantinus proprii cum conderet urbem
nominis, et primus Romano in nomine regum
Christicolam gereret, divinum mente recepit
consilium, ut quoniam Romanae moenibus urbis
aemula magnificis strueret tunc moenia coeptis,
his quoque Romuleam sequeretur dotibus urbem,
ut sua apostolicis muniret moenia laetus
corporibus : tunc Andream devexit Achivis,
Timotheumque Asia : geminis ita turribus exstat
Constantinopolis magnae caput aemula Romae,
verius hoc similis Romanis culmine muris,
quod Petrum, Paulumque pari Deus ambitione
compensavit ei, meruit quia sumere Pauli
discipulum cum fratre Petri. Jam quanta per istam
sanctorum per longa viam divortia terrae
creverit utilitas ad nostrae munia vitae,
ipsa docent hodieque loca, in quibus illa beati
rheda capax oneris posita statione resedit,
omnibus in spatiis quacumque aut mansio sanctis
corporibus, requiesque fuit vectantibus illos
sacratos cineres, miris clamantia signis.
Nam divina manus medica virtute per omnes
est illic operosa vias, qua corpora sancta

impressere sacro vestigia viva meatu.
Inde igitur suadente fide data copia fidis
tunc comitum studiis, quaedam ut sibi pignora vellent
ossibus e sanctis merito decerpere fructu,
ut quasi mercedem officii, pretiumque laboris
praesidia ad privata domum sibi quisque referrent.
Ex illo sacri cineres quasi semina vitae
diversis sunt sparsa locis, quaque osse minuto
de modica sacri stipe corporis exiguus ros
decidit in gentes : illic pia gratia fontes,
et fluvios vitae generavit gutta favillae.
Inde in nos etiam stillavit copia Christi
dives et in minimis : nam hoc quoque sumpsimus istic
carnis apostolicae sacra pignora pulvere parvo,
quae Sanctus nostri Dominusque, paterque cubilis,
et custos animae nostrae, et tutela salutis
felix vicina sibi cominus aede recepit,
quae reliquis ejus aetate recentior aulis
exiguos cineres, et magnos servat honores,
servaturque magis custodibus ipsa patronis :
absit enim, ut servari unquam videantur egere :
qui servare solent tamen, et curare suorum
commoda alumnorum patrio dignantur amore,
atque dicatorum sibi tutamenta locorum
dirigere : hoc sanctis studium pietatis inesse
spiritibus miranda fide documenta dederunt.
Unde recens etiam paucis opus eloquar orsis :
dignum etenim sancti Felicis munera in ipso
natali ejusdem gratantibus edere verbis.
Non peregrina locis, neque tempore prisca profabor :
finibus in nostris, et in ista sede patratum
nuper opus referam, quod forte renoscere vobis
promptum erit ; in medio quoniam res lumine gesta est.
Credo ex hoc numero vestrum prope nullus in isto
sit novus auditu, quia per longinqua remotis
fama volans ierit. Certe affueratis in ista
Urbe aliqui per idem tempus, quo contigit, ut fur
illicitis animo stimulis agitatus avaras
mitteret in sacra dona manus, et ab omnibus unam
improbus, et demens venerandae insignibus aulae
eligeret praedae speciem crucis, inscius illam
indicio sibi, non spolio fore, quam velut hamum
piscis edax hausit capta capiendus ab esca.
Quis, rogo, latronem tam grandi spiritus auso
impulit, armavit, caecavit, praecipitavit,
ut nec ad excubias vigilum, nec ad ipsa (quod est plus)
quae cineres reverenda tegunt altaria sacros,
pulveris et sancti virtutem halantia fragrant,
corde repercusso fugeret, neque numine tantum,
sed specie simul, et pretio praestantia ferret ?
Multa etenim suberant alia, ut novistis, in ipso
ornamenta loco, quae sumeret, ut crucis auro
parceret ; intus enim latitabant mystica vasa
sumendis mandata sacris. Sed praeter et aulae
ipsius in spatio variis insignia formis
munera erant de more sita haec, quae cernitis illic

omni prompta die, vel circumfixa per omnes
ordine diverso quasi candelabra columnas,
depictas exstante gerunt quae cuspide ceras,
lumina ut inclusis reddantur odora papyris.
At medio in spatio fixi laquearibus altis
pendebant per ahena cavi retinacula lychni,
qui specie arborea lentis quasi vitea virgis
brachia jactantes, summoque cacumine rami
vitreolos gestant tamquam sua poma caliclos,
et quasi vernantes accenso lumine florent,
densaque multicomis imitantur sidera flammis,
distinguuntque graves numerosa luce tenebras,
et tenerum igniculis florentibus aethera pingunt :
dumque tremunt, liquidos crines, crebrumque coruscant,
assiduis facibus sparsa caligine noctis
ambiguam faciem miscent lucem inter, et umbras,
et dubium trepidis conspectibus aera turbant.
Ergo isthaec licet in patulo sibi prompta videret,
tutius et furanda sibi, quoniam minus esset
criminis, et pretii suspensam altaris ab ora
longius, argentoque levem emandare lucernam :
sed miser, ambitiosus, et ipsa in fraude superbus
tamquam vile nefas argentea sumere furto
sprevit, et audacem porrexit in aurea dextram,
quae simul e variis scite distincta lapillis
viderat, et magnis inflarat pectora votis,
ut pariter gemmis gauderet dives, et auro.
Sed tantum sceleris magni cumulatur iniquo
pondere : peccato mansit gravis, et levis aere.
Sacrilegum sua poena manet, sua praeda latronem
deseruit. Spolio furti, non crimine nudus
vivit inops fructu, sed vulnere fraudis abundans.
Quamquam illum non hoc magno sine numine Christi,
consilioque putem permissum crimen adisse :
ut quia vel quicquam de sacris tollere rebus
mente recepisset, sineretur ad ilfa venire,
in quibus admissi impietas insignior esset.
Ante dies paucos idem confugerat illuc
militiam simulans fugere, et susceptus amice
hospes ab aedituis sacram curantibus aulam.
Toto pene latens ibi mense cubilia, somnos,
tempora custodum simul exploraverat. Et cum
cepisset placidas meditati criminis horas,
nocte nefas tacita arripuit, nulloque labore,
nec strepitu foribus clausis inclusus, ut unus
servantum, quibus hospes erat, primos ubi somnos
non vigiles Vigiles coepere silentibus umbris
carpere, et oppressis oblivia ducere curis :
ille locum sumens sceleri, qua noverat usu
expositam lychnis per noctem ex more parandis
machinulam gradibus scalas praebere paratis,
et male securo sibi tunc custode relictam :
quae crucis instar erat, quod et est modo perpete virga
directum, geminos transverso limite gestans
cantharulos : unum de calce catenula pendens
sustinet : in tribus his scyphulis inserta relucent

lumina, cum fert festa dies : tunc vero sine usu
luminis ad speciem tantum suspensa manebant.
Sed paulo crucis ante decus de lumine eodem
continuum scyphus est argenteus aptus ad usum.
Hunc importuno sibi lumine praedo micantem
protinus exstinguit : namque id quoque noverat idem
saepe solere mori, cum stuppa perarida longam
conderet in noctem consumpto lumen olivo,
nec miraturum vigilem, si forte tenebras
cerneret obducto subducere culmina lychno,
more putaturus noctem, non crimine factam.
Non igitur quasi fur, quod erat latro, sed quasi custos
aufert illicitam securus praedo rapinam,
nec fugit impavidusque manet. Tegit una latentem
cellula de multis, quae per latera undique magnis
appositae tectis praebent secreta sepultis
hospitia. Harum una fur abditus ; atque ubi mane
claustra patere videt, reserata prosilit aula,
et latebram linquens portat scelus : ire parabat
Romuleam, ut post jam captus narrabat, ad urbem,
illic infandae acturus commercia fraudis.
Interea ignaris nostris nox illa, diesque
totus abit : sero solitum jam vespere munus
curantes posuere gradus : ut scandere coepit
facturus lychnum, nihil invenit : orba manebat
virga crucis solitae pulchro spoliata monili.
Pavescunt miseri, neque damnum criminis audent
prodere, noscentes etiam sibi jure reatum
competere : abscedunt trepidi, fugiuntque, latronem
sectantes profugum : nusquam vestigia lapsi
ulla legunt : omnes adeunt diversa viarum,
scrutanturque sitos diverso litore portus.
Effluxere dies frustra quaerentibus octo,
sive decem, et cunctis vacua jam indage reversis ;
unus quaerentum puer irritus ipse laboris
in cassum fusi longa regione redibat,
et prope jam Nolam veniens subsistit in ipso
aggere, et ingenti gemitu, fletuque profuso
Felicem clamans praesumit corde fideli
non remeare domum, nisi cum cruce : moxque peractum
promptus iter relegit : it et illicet obvius illi
quidam homo, qui farem, non furem, sed quasi civem
norat : eum noster primus rogat, unde viator
afforet ; ille refert : rursus de fure rogatur,
si vidisset eum : respondit at ille, propinquis
inde locis agere, et regio tunc illa prope illos,
dum loquerentur, erat monti conjuncta Vesevo,
quintus ab urbe lapis Nola. Sed vesperis ortus
consilium differt. Placet ut lux crastina rursus
jungat utrumque sibi ; fit mane, revertitur index ;
perducit nostros, capitur fur, praeda refertur.
Forte sacrata dies illuxerat illa beati
natalem Prisci referens, quem et Nola celebrat,
quamvis ille alia Nucerinus episcopus urbe
sederit : ecce ipsam sancti Felicis in aulam,
quam tunc solemni populus stipabat honore,

post sacra jam solvente pios antistite coetus,
tempore proviso divinitus egredientis
plebis in occursum subito introducitur ille
furaces post terga manus nodata revinctus.
Laetitia populus, formidine praedo repletur,
utque novum ad monstrum tota concurritur urbe.
Turba furens odiis popularibus ibat in illum,
laetitia maestos miscebat et ira tumultus.
Pertimui, fateor, ne forte diabolus illa
qua solet invidia violaret sanguine pompam,
et pejore prius curaret vulnere vulnus.
Eripitur populo, cellaque includitur ipsa
(quod sic forte reo capto tunc accidit), in qua
delituit rapta cruce ; qua post ipse reperta
clauditur, ut vivat. Tunc ergo mente recepta
ipse suum facinus reus, atque obstacula coepit
mirandis narrare modis, fassusque per illos
octo decemve dies, quibus ire paraverat urbem
Romuleam, implicitis ita se pedibus retroactum,
semper ut ire parans, semper retrahente rediret
nescio quo, rursusque illam remearet ad oram
Vesevi, qua jussus erat quasi carcere claudi
angelica nectente manu : tamen ille putabat
arbitrii miser esse sui, quod corpore liber
esse videbatur, quem non exstante catena
fortior arcanis retinebat dextera vinclis.
Ultor eum digno Felix errore ligabat,
et tali amentem vertigine circumagebat,
semper ut abscedens nusquam discederet, et cum
prosiliente gradu coepisset abire, rediret.
Mira fides ! Ibat stando, remanebat eundo,
nescius, hoc ipso, pro quo fugitare parabat,
ne fugeret, fieri, et secum sua vincla manere,
inruptamque sibi proprium scelus esse catenam.
Namque sinu clausae mandaverat insita praedae
pondera, et hinc avidus quasi captus mente latebram
quaerens, luce tamen campis errabat apertis,
seque latere putans exstabat in aequore claro.
Conscia sic mentem impietas caecaverat, ut nec
effugeret fugiens, nec celaretur aberrans.
Sensibus adversis metus hinc, stupor inde nocentem
miscuerant animam, vitabat strata viarum ;
secretos metuebat iners accedere saltus :
ipsa etiam in silvis sibi forte silentia tantum
clamatura nefas metuens, aut tristia formis
occursura putans ultricum monstra ferarum.
Inde miser celebri sejunctus ab aggere juxta
devius in quodam spatiabatur sibi rure
securum ignaris simulans sub corde timorem,
ut facinus sub veste premens : nam vestis in altum
succinctae sinibus clausum mandaverat aurum.
Nam neque vel tacitae furtum committere terrae
ausus erat, specubusve cavis de more latronum,
indicium metuens credendae fraudis avarus.
Inde suae tantum tunicae sua furta nefandus
crediderat, qua restrictum nodarat amictum

suspendens fluidam nudato poplite vestem.
Hanc sibi praedo penum sceleris tunc semet in ipso
struxerat, et digne tali est formidine vinctus,
crederet ut nullis miseri consortia furti,
ut sceleris tanti contagia solus haberet,
et sinus illius fieret custodia furti,
cujus sacrilegam fuerat manus ausa rapinam.
Ipse suum sibi ferret onus, solumque gravaret,
pollueretque suae letalis sarcina praedae,
ut nihil ex illo vacuum impietate maneret,
qui spolium sceleris sacris ex aedibus actum
includens habitu cincto substringeret ipsum,
atque suis signum praetenderet ipse catenis.
Namque brevi captus mutavit cingula vinclis,
utque aurum sinibus discincta veste solutis
decidit, ex ipsa fuerat qua cinctus habena
vinctus eas, quas in sacra dona tetenderat audax
praedo manus, proprii captus nodamine lori
rettulit et praedae vacuas, et reste repletas.
Verum si penitus totam spectare velimus
ordinis exacti seriem magis ac magis omni
in specie, vel qua latuit scelus, atque reclusum
claruit, admiranda Dei cernemus operta
Felicem gessisse manu. Jam plurima retro
diximus, ut fugiens non fugerit, utque redactis
passibus emensos sua per vestigia cursus
in cassum totiens volvente relegerit orso
longinquis exclusus, et ad vicina recussus.
Nunc aliud Felicis opus, quod dextera Christi
edidit, ut meritum cari monstraret alumni,
commemorabo pari specimen mirabile signo,
quod reus ipse tremens confesso prodidit ausu.
Ante tamen, quia res ita postulat, ipsius instar
enarrabo crucis, qualem et pictura biformem
fingere consuevit, baculo vel stante bicornem,
vel per quinque tribus dispansam cornua virgis.
Forma crucis gemina specie componitur, et nunc
antennae speciem navalis imagine mali,
sive notam Graecis solitam signare trecentos
explicat existens, cum stipite figitur uno,
quaque cacumen habet, transverso vecte jugatur.
Nunc eadem crux dissimili compacta paratu
eloquitur Dominum tamquam monogrammate Christum.
Nam nota, qua bis quinque notat numerante Latino
calculus, haec Graecis chi scribitur, et medians rho,
cujus apex et signa tenet, quod rursus ad ipsam
curvatum virgam, facit velut orbe peracto.
Nam rigor obstipus facit quod in Hellade iota est.
Tau idem stylus ipse brevi retro acumine ductus
efficit, atque ita sex, quibus omni nomine nomen
celsius exprimitur, coeunt elementa sub uno
indice, et una tribus firmatur littera virgis.
Sex itaque una notas simul exprimit, ut tribus una
significet virgis Dominum simul esse ter unum.
Et Deus in Christo est, quem sumpto corpore nasci
pro nobis voluit trinae concordia mentis.

Idque sacramenti est, geminae quod in utraque virgae
ut diducta pari fastigia fine supinant,
infra autem distante situ parili pede constant,
affixaeque sibi media compage cohaerent,
et paribus spectant discreta cacumina summis.
His intermedio coeuntibus insita puncto
virga velut sceptrum regale superbius exstat,
significans regnare Deum super omnia Christum,
qui cruce dispansa per quatuor extima ligni
quatuor attingit dimensum partibus orbem,
ut trahat ad vitam populos ex omnibus oris.
Et quia morte crucis cunctis Deus omnia Christus
exstat in exortum vitae, finemque malorum,
Alpha crucem circumstat, et tribus utraque virgis
littera diversam terna ratione figuram
perficiens, quia perfectum est mens una, triplex vis.
Alpha itidem mihi Christus, et qui summa supremis
finibus excelsi pariter complexus, et imi
victor et inferna, et pariter caelestia cepit,
effractisque abyssis caelos penetravit apertos,
victricem referens superata morte salutem.
Utque illum patriae junxit victoria dextrae,
corporeum statuit caelesti in sede tropaeum,
vexillumque crucis super omnia sidera fixit.
Illa igitur species, quam fur agitatus avaris
in cassum furiis pendente refixerat unco,
pollutaque manu sancta amandaverat aula,
hoc opere est perfecta, modis ut consita miris
aeternae crucis effigiem designet utramque :
ut modo si libeat spectari cominus ipsam
prompta fides oculis : nam reddita fulget in ipso,
quo fuerat prius apta loco, et velamine clausi
altaris faciem signo pietatis adornat.
Ergo eadem species formam crucis exerit illam,
quae trutinam aequato libratam stamine signat,
subreptoque jugum concors temone figurat,
sive superciliis a fronte jugantia vultum
lumina transversis imitatur cornibus arbor
ardua, qua Dominus mundo trepidante pependit
innocuum fundens pro peccatore cruorem.
Huic autem solido quam pondere regula duplex
jungit, in extrema producti calce metalli
parva corona subest variis circumdata gemmis.
Haec quoque crux Domini tamquam diademate cincta
emicat aeterna vitalis imagine ligni.
Hanc fur ille sui toto de corpore furti
intactam ferro, quo cetera fregerat, unam
liquit, et ut capto tunc, discinctoque refusis
vestibus elapsae ceciderunt fragmina praedae.
Visa rei species tunc inventoribus ipsis
ancipiti motu confudit pectora. Gaudent
inventis, sed fracta dolent : tum quaerere causam
incipiunt, cautum simul, audacemque latronem
mirantes, caecum fractis, cautumque relictis.
Tunc ille attonitis crimen, numenque fatetur :
mente etenim totum considerat : hoc tamen unum

688 numine servarat, quo crux inclusa vetabat
689 quamlibet audacem segni virtute latronem.
690 Ipse fatebatur mentis scelus, atque crucis vim,
691 contestans, quotiensque manus armasset in illam
692 in cruce consertam socia compage coronam
693 ceu fractas totiens ictu cecidisse recusso,
694 brachiaque aegra sibi nervis stupuisse solutis.
695 Hic libet in miserum paucis insurgere furem.
696 Infelix, quae tanta tuam dementia mentem
697 verterat, ut tanto reprehensus lumine veri
698 non festinares omnem praevertere cursu
699 indagem revolans, ut furtum sponte referres ?
700 Tantane vis animum tenebris oppressit avarum,
701 auderes illam ut gremio tibi condere partem,
702 quam totiens arcente Deo violare timebas ?
703 Dic mihi, qua pavor ille tuus fugiebat ? Et unde ?
704 Rursus ut intrepidum praeceps audacia sensum
705 tam male durabat, pavidus, contemptor et idem
706 ejusdem sceleris specie diversus abibas,
707 perfidiaeque fidem diviso pectore miscens
708 virtutem crucis, et signum inviolabile Christi
709 credebas metuendo crucem contingere ferro,
710 et quod noscebas metuens, portando negabas.
711 Sed tamen impietas tua nec tibi profuit, et nos
712 stultitiam confesse tuam, divinaque signa
713 fecisti magno crucis exsultare triumpho.
714 Ergo relinquamus captum jam incessere furem,
715 cui satis ad poenam est spoliatae fraudis egestas.
716 Nunc ad te, veneranda Dei crux, verto loquelas,
717 gratantesque tua concludam laude profatus.
718 O crux magna Dei pietas, crux gloria caeli,
719 crux aeterna salus hominum, crux terror iniquis,
720 et virtus justis, lumenque fidelibus. O crux,
721 quae terris in carne Deum servire saluti,
722 inque Deo caelis hominem regnare dedisti ;
723 per te lux patuit veri, nox impia fugit.
724 Tu destruxisti credentibus eruta fana
725 gentibus, humanae concors tu fibula pacis
726 concilians hominem medium per foedera Christi.
727 Facta hominis gradus es, quo possit in aethera ferri.
728 Esto columna piis tu semper, et anchora nobis,
729 ut bene nostra domus maneat, bene classis agatur
730 in cruce fixa fidem, vel de cruce nacta coronam.

CARMEN VIII

C_8 v.1 Saepe boni domini caris famulantur alumnis
2 mente pia, et patrio subjecta tuentur amore
3 mancipia, hisque favent cura propiore fovendis,
4 quos magis indiguos opis, et virtute carentes
5 affectu rimante vident. Et si quis eorum,
6 moris ut humani solemnis postulat usus,
7 votum aliquod celebrare velit, neque possit egenis
8 id patrare opibus, studio curatur herili

servus inops, cui dives opum, queis pauper egebat,
contulerit dominus cumulandae impendia mensae.
Haec mihi conditio est data sub Felice patrono :
nulla mihi ex me sint, ut sint mihi cuncta per illum ;
namque ad Natalem nunc ipsius, ut quidem et ante
praeteritis, quibus ista dies mihi floruit, annis,
non erat unde epulum votis solemne pararem,
instabatque dies, nec adhuc mihi prompta facultas
ex aliquo suberat : subito ecce patronus abundans
unde dapem largam struerem geminos dedit una
cum nutrice sues, quorum de carne cibatis
pauperibus, nos materiam ex animalibus iisdem
sumpsimus, egregiis quoniam miracula signis
per pecudes ipsas nuper Deus edidit, alta
destimulans ratione homines attendere Christo,
nec desiderium carnis praeferre fidei
namque ad avaritiae nostrae lacrimabile probrum
per pecora humanae rationis egentia summum
signa dedisse Deum, series recitanda docebit.
Non afficta canam, licet arte poematis utar :
historica narrabo fide sine fraude poetae :
absit enim famulo Christi mentita profari :
gentibus hae placeant, ut falsa colentibus, artes.
At nobis ars una fides, et musica Christus,
qui docuit miram sibimet concurrere pacem
disparis harmoniae quondam, quam corpus in unum
contulit assumens hominem, qui miscuit almum
infusa virtute Deum, ut duo conderet in se,
distantesque procul naturas redderet unum.
Ut Deus esset homo, Deus est homo factus ab ipso,
qui Deus est, genitore Deo, cui gratia non est,
sed natura, quod est summi Patris unicus haeres,
solus habens proprium, quod munere praestat habere
his quibus alma fides dederit divina mereri.
Ille igitur vere nobis est musicus auctor,
ille David verus, citharam qui corporis hujus
restituit putri dudum compage jacentem,
et tacitam ruptis antiquo crimine chordis
assumendo suum Dominus reparavit in usum,
consertisque Deo mortalibus, omnia rerum
in speciem primae fecit revirescere formae,
ut nova cuncta forent, cunctis abeunte veterno.
Hanc renovaturus citharam Deus ipse magister,
ipse sui positam suspendit in arbore ligni,
et cruce peccatum carnis perimente, novavit.
Atque ita mortalem numeris caelestibus aptam
composuit citharam variis ex gentibus unam,
omnigenas populos compingens corpus in unum.
Inde lacessitis fidibus de pectine Verbi
vox Evangelicae testudinis omnia complet
laude Dei : toto Christi chelys aurea mundo
personat innumeris uno modulamine linguis,
respondentque Deo paribus nova carmina nervis.
Sed referam ad mea coepta pedem ; nam tempus, et hora est
promissas offerre dapes, apponere vobis
prandia sollicitas caste sumenda per aures.

Non veteri repetam, quae sum dicturus, ab aevo.
Ante dies paucos istic spectata profabor.
Venerat huc quidam placitum sibi solvere votum
Urbis Abellinae de finibus advena nostris
sedibus. Hic porcum studio curante paratum,
dilatumque diu, ut simul annis, atque sagina
cresceret, huc illinc perduxerat ; atque ubi venit
pingue pecus voti jugulat de more voven tum.
Fama suis magni per egentum accenderat acrem
ora famem et cuncti magnae spe partis hiantem
tendebant ad opima senes convivia faucem.
Interea largitor inops non partibus aequis
dividit incisas carnes, medium suis aufert
sinciput, et tantum secti coquit intima ventris,
Solaque pauperibus caesi vitalia porci
dividit, ac totum sibi corpus habere relinquit,
et votum complesse putat, laetusque redire
incipit, ausus eas jumento imponere secum
relliquias, et in his placiti se pignora voti
sancta referre domum male credulus, in quibus idem
damnum animae, nodumque viae portabat avarus,
denique mox nec mille viam permissus abire
passibus, elucente die, simul aggere plano,
non tenebris pavitante, nec offendente salebris
lapsus equo, et quasi fixus humi se tollere rursus
ad consistendum reparato robore surgens
non potuit, coepitque pedes clamare ligatos,
idque probare jacens, plantis quasi compede junctis.
Hic aliud mirum casu sociatur in ipso :
nam dum illum tanta cum debilitate jacentem
maesta propinquorum circumstat turba suorum,
jumentum, cui sola oneri porcina manebat,
ascensore sui vacuum, et ductore relictum
sponte sua se se nullo flectente refrenans
tamquam offendiculi causam cognosceret ultro
aut aliquem prohibere viam, qua coeperat ire,
vidisset, sic fugit iter, cursumque retorsit,
et properante gradu recucurrit ad hospita tecta
omnibus antevolans, quos lapsi attenta tenebat
cura viri, quem paulatim quasi corpore fracto
nitentem, et genibus rigidis prodire negantem,
caecaque vincla pedum pariter, meritumque ruinae,
et causam poenae lacrimosa voce fatentem
luce palam manibus grave subvectantibus aegri
corpus, fida cohors sanctas referebat in aulas
orantem medici Felicis ad ipsa reduci
limina, mox illic certam reperire medelam.
Illum homines interque manus, interque catervas
in sacra vectatum mirantidus atria turbis,
dispositi trino per longa sedilia coetu
obstupuere senes, inopum miserabile vulgus,
et socio canae residentes agmine matres.
Praeterea multi, sua quos devotio sanctis
aedibus attulerat diversis eminus oris,
viderunt insigne pium, cum tempore eodem,
imo die, tam mira foret mutatio rerum.

Idem homo, qui paulo ante suo digressus ab iisdem
liminibus gressu, nunc ipse redux alienis
infertur pedibus, subvecto corpore pendens.
Parte alia stratus, nullo servante sequentum,
hospitis ante fores etiam nunc carne suilla
stabat onustus equus, neque quisquam notior illi
astiterat, cui cura foret relevare gravatum
fasce suo, et notis reducem subducere tectis.
Ille tamen velut humana ratione repletus
quaerentique suos, et protinus opperienti
astiterat similis, certo vestigia servans
fixa loco, simul aure micans, et naribus efflans
assuetorum hominum notos quaerebat odores.
Mirum erat hospitibus, quaenam fuga, qui status ille
esset equi, notumque animal faciebat amicis
ambiguum nova forma rei, neque quisquam erat index
accidui, cunctis illum stipantibus intus,
qui fuerat manibus sanctam portatus in aulam
martyris, aeger ubi sancto pro limine fusus
corpore projecto, et complexis postibus haerens,
oscula figebat supplex, fletuque lavabat,
seque recognoscens proprii caput esse doloris,
tales se se ipsum dabat accusando querelas.
O mihi, qui talem merui desumere poenam
hac in sede miser, qua, si miser adveniat quis,
efficitur felix ! Sed justum, parque maligno
me fateor merito exitium cepisse, patique,
ut reus ipsa inter modo limina puniar ardens
exurente pedes simul, et stringente dolore,
in quibus, heu demens ! oblati munera voti
fraude fidem violans converti in damna salutis.
Est tamen, est aliquid, fateor, quod dicere possim
jam mihi mutari grata vice tristia laetis,
atque ipsas animo jam prosperiora tuenti
infractis coepisse malis dulcescere poenas,
ex quibus haec nunc ipsa mihi bene gratia venit,
qua factum est mihi nunc, ut tam cito tangere rursus
limina Felicis misero veneranda liceret.
Nam mihi si nullus, vel si levis iste fuisset
casus, ut arreptum possem pertendere cursum,
tunc magis infelix de prosperitate fuissem :
mansisset mihi culpa nocens, neque vulnus adactum
intus in ossa animae sensissem carne rebelli,
occultasset enim meriti discrimen iniqui
corporis illaesi vigor, et vinxisset inertem
mens durata reum, nisi lapsum poena ligasset.
Ergo potens medice in Domini tu nomine Christi,
felix, jam satis hoc tibi sit, Dominoque potenti,
quod non ira mihi, pietas sed amica saluti
supplicium peperit, devincto ut corpore culpa
solveret : ecce malum servum, refugamque voracem
jure retraxisti, injectis pro crimine vinclis.
Debitor infelix teneor, constringor, aduror,
propositus cunctis divini forma timoris.
Mentibus haec omnes trepidis attendite, quae nunc
me miserum reliquis documento ferre videtis.

Numquid enim hoc errore carent aliqui ? Sed in uno
exemplum fieri placuit, quo sit mea poena
in praejudicium quibus emendatio non est.
Sed jam parce tuo misero, precor, optime Felix,
Parce libens, succurre favens : dolor ultimus urget
clamosas iterare preces : festinus adesto,
ne mors praeveniat medicum festina morantem.
Sed scio, quod Domini manus haec, quae verberat, et quae
parcet more suo : mihi tantum tu modo fesso,
jamque fatiscenti propera laxare catenam,
quam tu, sancte, vides, ego sentio : sicut operto
clam tacitus vinclo fugitivi membra ligasti,
sic invisibili medicina solve reversum.
Talia clamantem, dum postibus haeret in ipsis
Felicis sancti, lambensque per oscula tergit,
attonitis illum pia turba et cernit, et audit
coetibus : ipse jacens etiam nunc erigitur spe,
increpitatque moras omnes, et tarda suorum
obsequia, afferri porcum, totasque jubet mox
pauperibus reddi partes, sibi vivere tantum
concedi petit atque inopum saturamine pasci.
Certatim socii cito jussa fidelia curant.
Itur ad hospitium notum, deponitur illic
sarcina jumento, carnes in frusta secantur,
et divisa coquit spumantibus ignis alienis.
Cocta importantur patulis numerosa catinis.
Exsaturata fames inopum gratantia reddit
verba Deo, et veniam petit, ut placata datori.
Nec mora : confestim voti ratione soluta
debitor ille intus meritae compage catenae
solvitur, et pedibus Domino miserante refectis,
tamquam liber equus, vel ruptis cassibus ales
evolat, et cervi salientis imagine currit.
Mira fides oculis obtenditur. Omnia gaudent
tam facili pietate Dei, tantumque valenti
Felicis merito, ut coram adsit Christus in illo,
pro meritis hominum moderans in utroque potenter,
ut resipiscenti medicus sit, et ultor iniquo.
Cernite enim, quantae fuit illa injuria fraudis,
qua miser ille prius diviserat inter egentes,
seque, suem, atque istic ubi totum reddere votum
debuerat, solum caput, intestinaque porci
carpserat, et reliquam toto sibi corpore partem
fecerat imprudens, atque improbus, et tamen ipsa,
qua miser extiterat, factus mox fraude beatus
commutante Deo pietatis verbere culpam.
Talis enim censura Dei est : sic temperat alti
pondera judicii Deus arbiter, et pater, et rex,
omnibus ut placidam moderato examine libret
justitiam, et levior mixta bonitate potestas
ante reos moneat stimulo, quam fulmine perdat,
ut si profuerit praemissi verberis ictus,
salva salus homini redeat commissa pigenti.
At siquis sacro monitus terrore flagelli
noluerit sentire plagam, incuratus abibit,
servatusque neci perfectam sentiet iram.

Ille igitur miser ante, dehinc mox ipse beatus
tali sanatus carnemque, animamque medela.
Sed quia cognovit causam, agnoscensque jacentem
paenituit, merito curam sibi memet in ipso
repperit, inque brevi est expertus utrumque, quod omnes
justa lege manet divinae pacis, et irae
jus, et opus, maneat vindex ut jure superbos
poena reos, pietas servet miserata fatentes.
Ergo relaxatis alacer vestigia vinclis
idem ex incolumi cito debilis, et cito liber,
ex modo captivo laeta cum voce redibat,
exultans velut ille olim, quem matris ab alvo
claudentem in verbo Domini Petrus, atque Johannes
jusserunt validis in saltum assurgere plantis.
Dignus et hic pauper Speciosae limine portae,
quem Deus ipse Petri Deus, et Felicis, eadem
nunc verbi virtute sui sanavit apud nos
de casu claudum modo, qua sanaverat olim
ex utero claudum : qua nunc ope laetus abibat,
quique preces maestas in vulnere fuderat intus,
ecce foris sano reddebat corpore grates.
Quidnam ego Felici possim redhibere patrono ?
Quas illi referam tanto pro munere digne
tam cito de tanto sanatus vulnere grates ?
Non pretium statui medico, aut fastidia lecti
tristia sustinui, neque per scalpella, vel ignes,
aut male mordaces vario de gramine succos,
saevior et morbis, et vulneribus medicina
in corpus grassata meum est, velut accidit illis,
quos humana manus suspecta visitat arte,
semper et incerto trepidos solamine palpat.
En ego per breve nunc spatium perlatus ad ipsum
Felicis sancti solium, et projectus in ipso
limine tam gelido, quam duro in marmore fractus,
atque dolens jacui, et solus mihi sermo precandi,
sola fides medicina fuit : nullum affore vidi,
et sensi medicum. Quisnam hic medicus, nisi Christus
ipse, vel a Christo Felix de nomine Christi,
et virtute potens ? Neutrum illo in tempore sensi,
et tamen ipse fuit praesens in utroque, velut me
peccantem argueret cito, sanaretque dolentem.
Par modus in specie varia mihi castigantis,
parcentisque fuit Domini. Sanator, et ultor
luminibus latuit, poena atque medela refulsit.
Nunc ego jam pleno perfectis ordine votis
ibo domum gaudens medico, tutusque patrono
aeternum Felice mihi ; non jam ulla verebor
occursura mihi, velut ante, pericla viarum :
namque periclum aberit, quia causa soluta pericli est.
Non resoluta fides me vinxerat, et modo solvit
rite soluta fides : tamen alliget, oro, tuus me
semper amor, Felix : istam mihi necte catenam,
qua tibi me numquam nec mors, nec vita resolvat.
Verum omnes quicumque meos videre dolores,
inque tuo merito magnis insignibus altam
conspexere manum Christi, cognoscere debent,

quantum illis mea poena boni providerit, ut jam
praecaveant de terrenis sibi parcere rebus,
et, lucra dum captant, acquirere damna salutis.
Nam si de vili pecudis mihi carne alimentum
pauperibus fraudasse malum fuit, et quid in illis,
qui male divitias multo amplectuntur amore ?
Defossisque suo pariter cum corde metallis
incubitant, atque haec latitare superflua produnt,
quae proprio longe secreta tuentur ab usu ?
Quid facient ? Quidnam pro se tibi Christe loquentur ?
Tantorum qui partem inopum invasere, nec ullam
apposuere sibi de re superante salutem ?
Unus abit missus. Nunc mensae grata secundae
fercula ponemus : sed quamvis rursus eamdem
diverso carnem conditam jure feremus.
Namque aliud vobis iterum, quod de sue mirum
lusit opus Felix, mira novitate retexam.
Tempore res prior est : sed nostris ante libellis
praeterita, in praesens tempus servata canetur.
Nec refert, quod opus quo sit sub tempore gestum ;
unus erit quoniam variis operator in annis,
qui diversa facit sanctorum in laude suorum
omnibus in terris rerum miracula Christus.
Agricolae quidam de nostris longius oris
Appula trans urbem Beneventum rura colentes
de grege setigero multis a fetibus unum
lactea adhuc tenero pulsantem sumina rostro
excerpsere sibi, et curatum tempore multo
paverunt in vota suem, et coepere paratum
ducere sacratam sancti Felicis ad aulam,
corpore de magno ut multos mactatus egenos
pasceret, et saturo gauderet paupere martyr.
Sed gravis arvina porcus superante pedum vim
non potuit se ferre diu, primoque viarum
limine succubuit sibimet, neque deinde moveri
voce, manu, stimulis potuit : liquere jacentem,
hospitibusque suis commendavere relictum
maerentes Domini : mens anxia nutat in anceps :
nam voti revocare viam pia pectora nolunt :
rursum Felicis veneratum limina longe
ire pudet vacuos devoti muneris. Ergo
ambiguis talis sententia mentibus haesit,
ut totidem lectos eadem de gente minores
ad sua vota legant, quot erat provectus in annos
ille, sua pressus qui mole manebat iners sus.
Quod devota fides obstricti debita voti
maturare parans tali ratione putavit,
pluribus ut modicis unum pensaret opimum.
Ergo sacrum hunc venere locum, votisque patratis
hospitium rediere suum non cominus istinc.
Nam tum forte domos, quae circa martyris aulam,
implerat solitis densata frequentia turbis.
Propterea procul hinc secreto in rure remotam
contenti subiere casam, qua mane parabant
ad reditum proferre pedem, cum prima ruberet
parturiens aurora diem : tuguri fore aperta

hospes homo egreditur tecto, notumque suem vir
conspicit ante fores mirando astare paratur,
tamquam se missum a Domino loqueretur adesse,
atque salutanti similis vestigia lambit
gaudentis Domini, et gestu subgrunnit alumno
blandus, et olfaciens motando dat oscula rostro,
seque, quasi votum debere agnoscat herile,
ingerit, et tardos invitat gutture cultros.
Quo duce, quaeso, vias ignotis finibus egit,
quosve pedes, tam longe ut posset currere, sumpsit,
qui brevibus spatiis in primo fine viarum
defecit fluidae depressus mole saginae ?
Certe nulla manus tantum pecus aggere longo,
nec sinus advexit, nec mens sua tam spatiosam
ignota regione viam penetrare subegit,
quando homines etiam et mentis ratione vigentes,
perque ignota regi faciles interprete lingua,
si tamen hi careant duce, quo via luceat illis,
caecus in externis regionibus implicat error.
Quisnam igitur direxit iter suis ? Unde voluntas,
qua dominos sequeretur, ei vel sensus ut esset.
Conscius ad votum se longa aetate coactum
unde haec cura fuit pecori, quae rara fideles
excitat, ut tamquam proprio culpabilis actu
pigra remansisset sancto sus cincta timore,
contractam remanendo sibi, veniendo piare
curaret culpam, et vitium pensaret inertis
desidiae, quamvis sero comitata profectos
obsequio dominos ? Patet admirabile monstrum
caelesti ditione datum tanto suis auso,
solus ut iret iter longum, tantoque fuisse
ingenio porcum, ignotis ut tramite recto
digereret spatiis : quid et hoc tam grande quod illum
Transbeneventanis huc finibus advenientem
publica seu medii constrata per aggeris audax
miserit, occursus nusquam cepere frequentes,
sive per occultos egit vestigia saltus,
nulla manus ferro, fera vel fuit obvia morsu.
Quae solum duxit manus, aut protexit euntem ?
Nempe oculos aliqua celatus nube fefellit,
aere vel raptus vento mage, quam pede venit,
et subito hospitium Domini delapsus ad ipsum
constitit ignoto pro limine quadrupes hospes.
Dicam aliud, prope vicini mirabile signi.
Nam genere abjunctam pecus armentale juvencam
quidam homines aeque longinqua huc sede profecti
secretam primo lactantis ab ubere matris
nutrierant nostris votivo munere pactam
pauperibus, magna quos istic plebe coactos
larga ope multorum Felicis gratia pascit.
Ergo ubi jam membris vitula exultabit adultis
facta per excretum jam corpus idonea voto,
promovere domo : sed, qui mos esse videtur
persolvenda piis longe sua vota ferentum
martyribus, plaustro subjunctam quo veherentur,
aggressi hanc voluere jugo subjungere, quamvis

insuetam, tamen ut mitem, jamque ante subactam
usibus humanis, quibus illam e congrege coetu
sustulerant domini parvam, tectisque, cibisque
miscuerant : hinc ut domita feritate putantes
sub juga se facilem docili cervice daturam,
sollicitant palpante manu, et conantur in arctum
ducere : at illa sibi solitos alludere tactus
credula consentit primum, sequiturque vocantes.
Verum ubi jam propiata jugo conspexit habenas,
cervicique suae persensit lora parari,
indignata dolis, et permutata repente
fit fera, nec cervice jugum, nec vincula collo
suscipit, et victis manibus, lorisque recussis
prosilit a coetu retinentum, et devia longe
rura petit, fugiens dominos, assuetaque tecta.
Nec procul ex oculis hominum de more ferino
se rapit, et caecis fugitivam saltibus abdit ;
nam fugiens dominos abeuntes eminus astans
sic fugit, ut non se patiatur rure relinqui.
Denique ubi junctum gemino bove currere plaustrum
conspicit, humanum sapit, et quasi conscia voto
deberi se se, comes incipit esse profectis.
Nec longe comes est, tardis comes orbibus ire
spernit, et excursu velut exultante gementes
praetervecta rotas lenti moliminis agmen
respicit ante volans, nec jam timet ad juga cogi,
invisoque prius fit amica, et praevia plaustro,
donec sacratam ventum Felicis ad aulam est.
Illic sponte gradum sistit, seseque vocanti
applicat, et tamquam voti rea gaudet in ipso
stare loco, propriam cui debet victima caedem.
Illa rebellis, et humanis non subdita vinclis
ducitur ad placidam nullo luctamine mortem
intemerata jugis summittens colla securi,
pauperibus factura cibos de corpore caeso,
laeta suum fundit dominorum in vota cruorem.
Quorsum isthaec ? Numquid pecudum est, ut Apostolus inquit,
cura Deo ? Sed qui propter nos omnia fecit,
omnia pro nobis operatur in omnibus auctor,
atque per ignaras pecudes operantia nobis
signa facit, brutas per clara insignia mentes
sollicitans firmare fidem, et confidere vero,
ut Dominum dociles linguis in verba solutis
non taceant homines, quem signis muta loquuntur.